

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Božidar Lončar

**ODNOS VODEĆIH POLITIČKIH AKTERA PREMA PROBLEMIMA
SUVREMENOGA HRVATSKOG NOGOMETA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**ODNOS VODEĆIH POLITIČKIH AKTERA PREMA PROBLEMIMA
SUVREMENOGA HRVATSKOG NOGOMETA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Dražen Lalić

Student: Božidar Lončar

Zagreb

Kolovoz, 2019.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam diplomski rad Odnos vodećih političkih aktera prema problemima suvremenoga hrvatskog nogometa, koji sam predao na ocjenu mentoru prof.dr.sc. Draženu Laliću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Božidar Lončar

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEORIJSKA OSNOVA	4
2.1 Ključni pojmovi.....	4
2.1.1. Politika	4
2.1.2. Politički akteri.....	5
2.1.3. Nogomet	8
2.1.4. Problemi	11
2.2 Teorijska misao o međuodnosu nogometa i politike	13
2.3 Značajke političkog i društvenog konteksta suvremenoga hrvatskog nogometa.....	17
3. METODOLOGIJA	21
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	23
4.1. Problemi suvremenoga hrvatskog nogometa	28
4.2. Analiza odnosa vodećih političkih aktera prema problemima suvremenoga hrvatskog nogometa	37
4.2.1. Predsjednik Republike	37
4.2.2. Vlada/ Sabor	41
4.2.3. Oporba	48
4.2.4. Lokalna vlast	50
5. ZAKLJUČAK	56
6. LITERATURA	60

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada je odnos vodećih političkih aktera prema problemima suvremenoga hrvatskog nogometa. Pripremljen je na temelju kvalitativne analize sadržaja javnih iskaza najistaknutijih hrvatskih političara. Ovdje pokušavam detektirati probleme hrvatskog nogometa i opisati obilježja odnosa političkih aktera prema tim teškoćama. Važnost teme ovog rada je jednaka važnosti nogometa i politike za suvremeno društvo i uloge koje igraju u njemu. Politika je njegov nezamjenjiv dio i pokretač svih bitnih procesa i događanja u društvu, dok je nogomet najpopularniji sport koji odavno nosi epitet „najvažnije sporedne stvari na svijetu“ zbog masovne milijunske publike i fanatizma kojeg izaziva među gledateljima, ali i običnim građanstvom. Također, rijetko koja aktivnost je predmet svakodnevnog razgovora i involviranosti pojedinaca koji se ne libe trošiti svoju energiju, vrijeme, a nekad i novac na nogomet bez imanja ikakvog partikularnog interesa u tome. Možemo reći kako danas „gotovo ne postoji ikakva aktivnost koja bi svakog tjedna mogla privući toliko ljudi koliko to može nogomet. Broj onih koji idu na nogometne utakmice barem jedanput tjedno nadmašuje broj onih koji idu na nedjeljnu misu u tradicionalno katoličkim zemljama“ (Vrcan, 2003: 13). Temelj masovne popularnosti je taj što nogomet stvara određenu vrstu emocionalnog naboja s kojim se teško išta u svakodnevnom životu može usporediti. Nogomet predstavlja najmasovniji izraz čvrste i odane emocionalne vezanosti koje neki pojedinac ima do kraja života, a da nije za njega interesno vezan.

Bitnost toga sporta kao društvenog fenomena leži i u njegovoj ambivalentnoj ili dvojnoj prirodi: nogomet može spojiti i razdvojiti, integrirati i dezintegrirati pojedince, društvo i čitave poretke u okviru jedne utakmice zbog čega je od početka izravno politiziran i instrumentaliziran. Primjeri iz domaćeg konteksta mogu to najbolje opisati. S jedne strane se cijela država identificira sa sportašima kroz termin „sportska nacija“, dok u istom trenutku nogomet uzrokuje oštru polarizaciju društva koja dovodi do toga da dio navijača navija protiv vlastite reprezentacije na što politički akteri reagiraju prikazujući ih kao borce protiv nacionalnih interesa i nacionalnog identiteta. Prema Vrcanu (2003) nogomet je važan za društvo i politiku jer „po svojoj prirodi ujedinjuje, ali i dijeli kao što lako i brzo diže na noge. U tom smislu nogomet ima visoko uporabiv naboj za političke strategije usmjerene na političko uključivanje, ali uz to i na maksimalno rigidno društveno isključivanje te uz to brzo i snažno masovno mobiliziranje“ (Vrcan, 2003, 135-136).

U ovom radu se fokusiram na hrvatski nogomet u tuzemnom ili unutarnjem izdanju i zbivanja koja se odražavaju u njemu. Pri tome radim distinkciju u odnosu na vanjski i reprezentativni nogomet koji nije tema istraživanja. Glavno područje analize je usmjereno na percepciju realnosti suvremenog nogometa u Hrvatskoj kod vodećih političkih aktera, iz koje proizlaze njihovi pogledi na svijet, društvo i politiku. Predmet analize je ponajprije hrvatski nogomet u kontekstu Hrvatske nogometne lige. Time nastojim ukazati na postojanje dva izdanja hrvatskog nogometa koja ne dozvoljavaju jednostrano zaključivanje i uopćavanje, dok analiza problema tuzemnog nogometa služi kao refleksija hrvatskog društva i politike unutar kojeg se razvija. Vremenski period proučavanja razdoblje od 2005. kao godine početka suvremenoga hrvatskog nogometa koji traje do danas. Razlog zašto baš tu godinu uzimam kao početnu je što je od tada do danas tuzemni nogomet obilježen sportskom dominacijom i favoriziranjem jednog kluba, političkom dominacijom jedne struje i stranke u rukovodstvu unutarnjeg nogometa i odnosom međusobne manipulacije, suradnje i povremenog konflikta političkih i sportsko-menadžerskih elita koji će čitav sustav prikrojiti svojim interesima (Lalić, 2018: 366-373). U tom se vremenu tuzemni nogomet razvijao u specifičnim društvenim i političkim okolnostima kojih opisujem u teorijskom poglavlju kako bih dao nužan kontekstualni okvir potreban za razumijevanje načina razvoja tuzemnog nogometa.

Osim nogometa, u žarište istraživanja stavljam vodeće političke aktere koje u osnovi definiram kao političare koji su na vlasti ili predvode oporbu. U tom smislu, fokusiram se na iskaze predsjednika, premijera, ministara, parlamentarnih zastupnika, vodećih aktera oporbe i gradonačelnika dvaju najvećih gradova, Zagreba i Splita. U svrhu prepoznavanja i detektiranja svih negativnih trendova koji se vežu uz nogomet, iznosim teorijsku podlogu društvenih problema na temelju pristupa moralne panike koju problemi izazivaju u čitavoj javnosti kreirajući *pučke vragove* kao uzročnike svih problema u društvu. Pri tome smatram jako bitnim razlikovati sportske probleme kao one koji zanimaju isključivo sportsku publiku i aktere od društvenih. To su problemi koji izazivaju zabrinutost građana, dugo traju i traže političku akciju u smislu javnih politika i regulativa te su predmetom javnih diskusija političkih elita (Mustapić, Lalić, 2007: 136-137). U detekciji problema i njihovom razlikovanju na sportske i društvene, analiziram prikupljene javne iskaze vodećih političara te detektiram obrasce ponašanja i komuniciranja ne bi li saznao koji su problemi prisutni iz njihova odnošenja te jesu li politički akteri uzrok ili rješenje problema. Teorijskim pristupom postmodernog nogometa objašnjavam glavne značajke

nogometa kakvog danas poznajemo te ga uspoređujem sa suvremenim hrvatskim nogometom. Tada radim distinkciju tuzemnog i vanjskog nogometa ne bih li dokazao kako reprezentativni uspjeh nije odraz realnog stanja u hrvatskom nogometu i kako oba imaju vlastite pravce razvoje.

U sljedećem poglavlju iznosim teorijske pristupe i misao o korelaciji nogometa i politike iznoseći tipove međuodnosa u svrhu identifikacije načina političke instrumentalizacije tuzemnog nogometa. Potom pristupom moralne panike objašnjavam razliku društvenih i sportskih problema te načina na koji javnost i političke elite reagiraju na specifične događaje. Uzorkovanjem na temelju moralne panike pokušat ću uočiti razlike definiranju i pristupa problemima što će utjecati na ponašanje i komunikaciju političkih aktera prema njima. Nakon toga opisujem spomenute okolnosti unutar kojih se tuzemni nogomet razvijao i koji su utjecali na njega. Potom *desk* metodom na temelju primarne i sekundarne literature prepoznajem temeljne probleme hrvatskog nogometa i prelazim na istraživački dio u kojem čitavom međuodnosu dajem kontekstualni okvir kakav nedostaje. Tada pokušavam uočiti obrasce ponašanja i odnosa politike prema nogometu ne bih li otkrio kakve potencijale nogometa politika koristi ali i što nogometna problematika i pristup prema njoj govori o vodećim političkim akterima u Hrvatskoj. U analizi odnosa radim distinkciju između izvršne, zakonodavne i sudbene vlasti, političara kao onih koji su na vlasti ili u oporbi te državne i lokalne vlasti koju klasificiram prema odnosu u dva najveća hrvatska grada kako bih ustanovio generalni pristup, ali i različite obrasce u definiranju problema i javnom iskazivanju te odnošenju prema njima. Smatram da se važnost ovog diplomskog rada očitava u nedostatku adekvatnih analiza o spomenutoj tematici kod nas.

Ovo istraživanje ima dva cilja:

1. Ustanoviti koji se problemi nogometa detektiraju iz javnih iskaza vodećih političara o njemu.
2. Analizirati odnos političkih aktera prema nogometu i njegovim problemima na temelju javnog komuniciranja i konkretnih političkih akcija.

2.1. TEORIJSKA OSNOVA

Ključni pojmovi

U svrhu razumijevanja samog istraživanja potrebno je definirati osnovne pojmove koji će se analizirati i stavljati u kontekst hrvatskog nogometa te specifična značenja koja će u tu svrhu biti korištena. Stoga, za početak definiram politiku u svojoj uskoj i široj definiciji te detektiram i klasificiram vodeće političke aktere i procese u državi koji utječu na sam nogomet. Potom definiram pojam problema te opisujem pristupe kojim se problemi mogu uočiti, te nakon toga opisom povijesnog konteksta razvoja nogometa i upotrebom pristupa postmodernog nogometa određujem glavne značajke modernog nogometa. Nakon toga povezujem osnovne pojmove teorijskim pristupom kojim određujem osnovna obilježja konteksta njihovog međuodnosa te detektiram koji se problemi iz takvog odnosa javljaju. U definiranju pojma problema koristim teorijski doprinos moralne panike koji će uz društveni i politički kontekst biti temelj kontekstualnog okvira unutar kojeg ću odrediti probleme suvremenog hrvatskog nogometa i napraviti njihovu klasifikaciju. Važnost ovog rada se ogleda u raspoznavanju i podjeli problema hrvatskog nogometa na društvene i sportske kao bitnog faktora koji će definirati način na koji se vodeći politički akteri odnose prema njima. Također, problemi su jedinstveni i ne dozvoljavaju poopćavanja zbog čega ovo istraživanje pomaže u daljnjem razvoju tuzemnog nogometa i zadovoljenju javnog interesa.

2.1.1. Politika

Termin riječi politika dolazi od grčke riječi *polis* i označava poslove vezane za zajednicu te je stara koliko i sami ljudski rod. Politika kao pojam ima svoje usko i široko određenje. U uskoj definiciji se određuje kao borba za vlast ili umijeće uređenja države i zajednice putem institucija i vlasti. Pri tome se kao temeljne odrednice politike ističu njena četiri svojstva: „politika je kolektivna aktivnost, predstavlja raznovrsnost stajališta, podrazumijeva pomirenje razlika što rezultira autoritativnim odlukama koji su obvezujući za cijelu zajednicu“ (Hague, Harrop, Breslin, 2001: 4). Iako korisne, takve definicije ne opisuju njenu kompleksnost koja se očituje u međuodnosu s nogometom.

Stoga ću u definiranju politike, njenih glavnih aktera i procesa nastalih kao rezultat njihova međudjelovanja koristiti definiciju prema Puhovskom i Prpiću (1990) koji definiraju politiku kao: 1. Smisleno djelovanje koje teži uređenju zajednice; 2. Djelovanje vezano uz moć kao mogućnost nametanja svoje volje; 3. Institucije koje predstavljaju pravilnosti političkog i socijalnog djelovanja; 4. Državu kao ključnu instituciju modernog političkog života u kojoj se moć institucionalizira u vlast; 5. Mogućnost opredjeljivanja i javnog zastupanja objektivno različitih interesa; 6. Svjesno stvaranje povijesti i uređenja odnosa ljudi među sobom, kao i ljudi s okolinom. U takvim okvirima većina građana i percipira politiku čime se stvara kontekst „prosudbe prividno informirane osobe koja pod utjecajem medija stječe dojam da je u središtu svega i da je iz prve ruke upućena u događaj koji joj je zapravo stran“ (Meyer, 2013: 10).

Osim toga, politika se neprestalno proteže u tri dimenzije koje je važno upoznati radi razumijevanja karaktera politike i njene integracije u društvo, a to su: *polity* (forma), *policy* (sadržaj) i *politics* (proces). *Polity* dimenzija podrazumijeva analizu ustava, razine ljudskih prava i političke kulture zbog čega je „okosnica empirijskih istraživanja o razini demokracije“ (Širinić, 2011: 71). Ta normativna dimenzija pomaže u otkrivanju percepcije realnosti nogometa, svijeta i društva koji se kriju iza zakona i javnih iskaza vodećih političara. Izraz *policy* se odnosi „na onaj aspekt politike kojem je u središtu rješavanje problema, a ne borba za moć, postizanje konsenzusa i racionalni pogled na politički život“ (Petak, 2009: 292). Kroz sadržajnu dimenziju utvrđujem što je konkretno učinjeno na području nogometa u svrhu rješavanja problema te svodi li se nogometna politika na komuniciranje bez djelovanja i jesu li doneseni zakoni učinkoviti u rješavanju tih problema. *Politics* je dimenzija politike koja se svodi na „borbu za moć, vlast, zadovoljenje svojih interesa, lobiranje, novac te pristup resursima i njihova raspodjela“ (Zakošek, 2002: 4). Spomenuta konfliktna dimenzija politike je važna u detektiranju obrazaca međuodnosa nogometa i politike što pomaže u analizi odnosa vodećih političkih aktera prema nogometnim problemima u Hrvatskoj i ustanovljavanju obrazaca ponašanja i komuniciranja prema specifičnoj problematici. Ova dimenzija osobito dolazi do izražaja u definiranju različitog pristupa ljevice i desnice temi kao i njihovoj selektivnosti u pristupanju problemima. U toj sposobnosti integriranja i dezintegriranja ljudi se krije osobina politike koja ima „dvostruko lica političkog – biti otvoren za alternative u nastajanju, a u rezultatima obvezujući za sve“ (Meyer, 2013: 10). U tom smislu politika je postupak za mirno i reintegrativno svladavanje sukoba interesa (Coser, 1965).

2.1.2. Politički akteri

Politički akteri su osobe, grupe ili institucije koje predstavljaju neku vrstu kolektivnih interesa. Oni su izraz postojanja različitih mišljenja, stavova i svjetonazora u društvu. Dijelimo ih u dvije skupine: kolektivni (masovni) akteri koji se pojavljuju u različitim oblicima i razinama vlasti i kao politički pojedinci i pripadnici stranaka koji se bore za vlast. Za potrebe ovog istraživanja koristit ću određenja političkih aktera prema Hagueu, Harropu i Breslinu (2001) kao aktera politike koji su na vlasti ili predvode oporbu. Stoga kao vodeće političke aktere i subjekte svoje analize uzimam: predsjednika, premijera i ministre koji čine izvršnu vlast i zajedno s parlamentarnim zastupnicima i sudovima sadržavaju državnu vlast i gradonačelnike kao predstavnike lokalne vlasti. U djelovanju su ograničeni ustavom i drugim kolektivnim akterima sustavom *checks and balances*.

Državna vlast

Državna vlast predstavlja najviši oblik političke suverenosti i moći te posljednju instancu odlučivanja nad stanovništvom unutar određenog teritorija neke države (Hague, Harrop, Breslin, 2001: 10). Većina današnjih država na svijetu su demokracije koje u političkom ustrojavanju državne vlasti prihvaćaju načelo trodiobe vlasti. To podrazumijeva podjelu vlasti na izvršnu, parlamentarnu i sudbenu vlast od kojih svaka predstavlja vrhovnu vlast u svojoj domeni, ali je ograničena od potencijalne samovolje i autokracije sustavom *kočnica i ravnoteža* od strane drugih razina vlasti koje je nadgledaju u djelovanju.

Izvršna vlast se s razlogom smatra središtem i jezgrom cjelokupne vlasti. Ona usmjerava nacionalne poslove, predlaže zakone, provodi zakone i nadgleda njihovo provođenje. Republika Hrvatska se u smislu podjele vlasti smatra parlamentarnom liberalnom demokracijom (Zakošek, 2003). To bi značilo kako političke odluke donose političari odabrani da predstavljaju narod i štite primarne slobode pojedinaca i građana, dok parlamentarizam podrazumijeva kako „šef vlade predvodi ministre koji se izlučuju iz skupštine i obnašaju svoju funkciju dok imaju potporu zakonodavnog tijela“ (Hague, Harrop, Breslin, 2001: 323). Parlamentarna vlada ima 3 glavna obilježja: „vladajuće stranke dolaze iz skupštine, izvršna vlast je kolegijalna a premijer je prvi među jednakima, šef vlade (premijer) i kabinet mogu se opozvati ako im se izglasa nepovjerenje“ (ibid: 329).

Skupštine ili parlamenti su nosioci zakonodavne vlasti i predstavljaju institucionalizaciju narodnog suvereniteta jer se biraju izravno iz naroda. Prema Olsonu (1994) predstavljaju čitavu zajednicu kao most između vlasti i društva te suprostavljenih pojedinačnih interesa. Važnost i djelokrug skupštine se opisuje u „različitim terminima kojima se žele definirati

razni aspekti predstavničke uloge: skupština se sastaje, parlament raspravlja dok zakonodavci donose zakone“ (Hague, Harrop, Breslin, 2001: 294). Hrvatska ima jednodoman parlament koji varira između malog i srednje velikog parlamenta s većinski debatnom ulogom (100 do 160 zastupnika). Osnovne i temeljne funkcije svakog parlamenta su: predstavništvo, deliberacija, donošenja zakona, izglasavanje proračuna i nadzor izvršne vlasti.

Sudbena vlast je izraz liberalne koncepcije politike stvorene ne bi li se ograničila moć onih na vlasti, ali i samog procesa izbora kojima se dolazi na vlast. Suci mogu srušiti sve zakone demokratski izabrane vlasti iako sami nisu izravno birani od naroda te su zaštitnici ustava i temeljnih zakona čime stabiliziraju demokraciju i sprječavaju tiraniju većine. Mogu biti aktivni ili rezervirani ovisno o moći i želji sudaca da juridiziraju politiku tj., utječu na nju. Sudstvo mora biti neovisno o drugim razinama vlasti, ali često nije neutralno jer je izraz dominantne kulture. Uz to, ima tri područja djelovanja: procjena ustavnosti zakona, rješavanje sukoba građana i države te različitih institucija i razina vlast (ibid: 252-260).

Lokalna vlast

Lokalna vlast je izraz vertikalne podjele vlasti i smatra se „razinom na kojoj se provodi svakodnevna politika“ (Lalić, 2018: 332). Predstavljaju lokalne zajednice, identitete, interese i te se približavaju izvornoj definiciji politike kao poslova za zajednicu. Glavni nedostatak im je što su u djelovanju ograničeni zakonom i višim instancama odlučivanja te često slabim financijskim resursima. Oni su izraz teritorijalnosti kao područja unutar kojeg se obnaša vlast. Dva su oblika teritorijalne organizacije vlasti: federalna i unitarna vlast. Hrvatska spada pod unitarnu vlast što znači da je „suverenost isključivo u rukama središnje vlasti. Podnacionalne vlasti mogu odlučivati o politici ili je sprovoditi u djelo, ali samo uz dopuštenje središnje vlade“ (Hague, Harrop, Breslin, 2001: 279). Lokalne vlasti su u praksi stvorene ne bi li središnjoj vlasti olakšale posao i komunikaciju s građanima te osigurale zadovoljenje osnovnih potreba svojih građana, ali i poštivanje zakona i propisa. Ne bi li se vlast sprovodila, provedene su tri metode raspodjele vlasti, a to su: dekoncentracija (javni službenici na terenu), decentralizacija (državne zakone provodi lokalna vlast) i devolucija (određena autonomija u odlučivanju) (ibid: 281). Ovisno o tome u kojoj je mjeri lokalna vlast neovisna o središnjoj razlikujemo dva tipa lokalne vlasti: dvojna i spojena. Neovisnost lokalne vlasti se mjeri i po količini ovlasti i funkcija koje neki gradonačelnik uživa i ima i upravo to će biti jedan od predmeta proučavanja u ovom diplomskom radu. Svaki zakon ili konkretna mjera će se uzeti kao oblik javnog iskazivanja spram nogometne problematike što će pokazati ukupnu razinu njegove opće kompetencije. Važnost i poanta postojanja lokalne vlasti se odražava u činjenici

da se zakoni i političke odluke donesene u središtima moćima najviše tiču običnih ljudi koji žive u lokalnim sredinama (Lalić, 2018: 327).

Političke stranke

Postojanje i heterogenost političkih stranaka jedno je od temeljnih izraza demokratskih vrijednosti društva. Valja naglasiti kako pojam stranka nije jednoznačno definiran „zato što je značaj političkih stranaka određen ustrojstvom političkog poretka unutar kojeg stranke djeluju“ (Puhovski, Prpić, 1990: 150). To se ustrojstvo temeljeno na konstelacijama političkih stranaka naziva stranačkim sustavom. Prema Sartoriju (1976) elementi analize stranačkog sustava su: broj stranaka kao stupanj fragmentacije, stupanj kompetitivnosti kao unutrašnju dinamiku stranačkog natjecanja i stupanj institucionalizacije stranaka (Zakošek, 2002: 67). Iz različitih modela stranačke organizacije proizlaze tri osnovna tipa stranaka: elitističke, masovne i *Catch-all* stranke (Hague, Harrop, Breslin, 2001: 212).

Važnost stranaka u demokratskim porecima leži u tome da „institucionaliziraju različite interese i vrijednosti u društvu te da političku volju pretvore u državni interes“ (Meyer, 2013: 99). Time je potvrđena misao kako je u demokraciji sukob temeljno obilježje pluralizma i normalno stanje društva (Puhovski, Prpić, 1990: 154). Iz toga sukoba, prema Kitscheltu (1995), se generalno gledajući razlikuju tri tipa stranaka: programske, karizmatičke i klijentelističke (Kitschelt, 1995). Programske stranke svoju privlačnost temelje na uvjerenju birača kako će dolaskom njihove stranke na vlast biti maksimizirani i zaštićeni njihovi interesi (Zakošek, 2002: 82). Karizmatičke stranke odgovaraju Weberovom¹ pojmu karizmatičke vlasti koja svoju moć temelji na emocionalnoj privrženosti političkom vođi. Klijentelističke su stranke one koje svoju privrženost kupuju tj. prodaju svoj glas u zastupničkom tijelu onome tko ponudi najviše (*rent seeking*).

2.1.3. Suvremeni postmoderni nogomet

Nogomet se u svojoj osnovi definira kao sport i igra: gleda se iz anatomske i sociološke kuta bezbrižnog nadmetanja 22 igrača u svrhu ostvarivanja pobjede. Na individualnoj razini, kineziološka ga znanost promatra kroz proces pripreme tijela i uma te umijeće njegova pokreta. Igra se u više inačica poput *futsala*, malog nogometa i velikog nogometa koji je najpopularniji i ujedno predmet analize ovog diplomskog rada. Uz to, nogomet se igra profesionalno, polu-profesionalno, rekreativno i amaterski dok će ovo

¹ Više o podjeli vlasti i definiciji države vidi u: Weber, Max. *Vlast i Politika*. Zagreb: Jesenski i Turk, 1999.

istraživanje obuhvatiti aspekt profesionalnog nogometa (Lalić, 2018: 55-56). Razlog njegove popularnosti i privlačnosti leži u tome što je relativno jednostavna igra s lako razumljivim pravilima za sve, lako se prati, umijeće igrača je rezultat truda i prirodnog talenta, dinamičan je te ne podliježe šabloniziranju već invenciji. Zabavan je i estetičan stoga se u nogometnoj igri može uživati i onda kad se ne navija i kad ne dolazi do promjene rezultata (Vrcan, 2003: 26-27). O tome u kolikoj je mjeri sport implementiran u suvremeno društvo autori zaključuju: „Sport je jedna od temeljnih društvenih institucija, neodvojiv od strukture društva i institucija obitelji, gospodarstva, medija, politike, obrazovanja, religije i sl. kao sastavni dio svakodnevnog života ljudi širom svijeta“ (Bartoluci, Perasović, 2007: 109).

Temeljne odrednice nogometa kao sporta, a osobito današnjeg modernog nogometa su: igra, borba, strukturiranost, zabava i spektakl. Igra kao „slobodno djelovanje koje zaokuplja igrača izvan konteksta običnog života iako se njome ne stječe ikakva korist te se odvija u svom prostoru i vremenu i unutar svojih pravila“ (Huizinga, 1970: 13-21) je svojstvena ljudima neovisno o rasi, kulturi, društvenom ustroju ili klasi (Vrcan, 2003: 8). Ima naglašeni element borbe za pobjedu koja je jedino bitna i cilj igranja same igre. Pri tome, borba dobiva simboličku važnost jer je vezana za nekoga (navijači, politika) i nešto (grad ili državu) čime zauzima visoko mjesto u društvenoj hijerarhiji i javnoj percepciji. Zbog toga je od samih početaka nogomet u uskoj sprezi s državnom politikom. Kao mjesto rođenja nogometa se smatra Firenca gdje se loptanje dviju momčadi naziva *calcio* počelo odigravati 1565. No, pradomovina nogometa se ipak smatra Engleska koja je prva formalizirala pravila te ga proširila po cijelom svijetu u devetnaestom stoljeću. Tako je nogomet, prema Vrcanu (2003) postao glavno obilježje kolonizacijske politike, ali i sredstvo kojim je državna vlast htjela kontrolirati razuzdanu englesku mladež i pokazati moć svoje države i društva. Stoga se povlači zaključak kako je nogomet već u korijenu imao političke konotacije te je duboko ispolitiziran prema van i unutra. Od svojih početaka do današnjih dana, nogomet se razvijao u tri povijesna razdoblja prema Richardu Giulianottiju (Giulianotti, 1999, Giulianotti 2008: 290-291) od kojih je posljednji, postmoderni, započeo osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Time je razvoj nogometa izražen u dubljem i širem kontekstu razvoja modernih društava kroz koji se prati međuodnos nogometa i politike koji je od spontane pučke igre postao važnim sredstvom državne politike na vanjskom i unutarnjem planu.

U posljednja tri i pol desetljeća svjetski nogomet ulazi u razdoblje postmodernog nogometa obilježenog temeljnim promjenama: „riječ je o pomaku od novca u službi kvalitetnog nogometa ka kvalitetnom nogometu u službi novca“ (Vrcan, 2001:58).

Prilagođava se robno –tržišnim odnosima te se u potpunosti materijalizira i privatizira što je vidljivo kroz unosne ugovore o TV pravima, sponzorskim i reklamnim ugovorima, izlaznim i ulaznim transferima te plaćama igrača, trenera i cjelokupnog sportskog osoblja i djelatništva kluba. S druge strane, opada udio prihoda od ulaznica i ulaganja lokalne vlasti kao posljedice privatizacije i ulaska stranog kapitala. Klubovi odlaze na međunarodne turneje između sezona, imaju fan klubove i klupske prodavaonice diljem svijeta, prisutni su na svim društvenim mrežama gdje imaju milijune pratitelja i fanova što im donosi dodatnu zaradu. S druge strane, veliki kapitalisti kroz nogomet želje poboljšati svoj društveni status i ugled, plasirati u javnost sliku radnog građanstva i naroda te iskoristiti nogomet kao platformu za prodaju svojih proizvoda koji su im primarni izvor zarade.

S komercijalizacijom nogometa je usko povezana internacionalizacija nogometa koja se vidi u promjeni sastava momčadi u kojima više od polovine igrača čine stranci u odnosu na domaće igrače (Lalić, 2018: 58), pojavi naturaliziranih igrača u reprezentacijama, primatu međunarodnih natjecanja i gubitku sponzorskih veza s lokalnim sredinama iz koje izvorno potječu (Vrcan, 2001: 66). Osim reklamiranja, udaljavanje od tradicionalne sredine je vidljivo u realokaciji i izgradnji novih stadiona koji žele privući srednju i višu klasu te u postmodernoj arhitekturi. Tako Giulianotti (2008) smatra kako se postmoderni stadion približava definiciji „grada iz mašte“ koji podrazumijeva iduće elemente: „tematski je povezan i sadržan, agresivno brendiran, radi 24/7, modularan jer povezuje različita prodajna mjesta za potrošače, solipsistički naglašavajući iluziju društvene jednakosti i kulturno uniformiran kao postmodernistički uz pomoć virtualne realnosti, naglaska na čistu zabavu i arhitektonskog pastiša“ (Giulianotti, 2008: 206-207). S druge strane, buržuizacijom nogometa ulaznice i cijene postaju preskupe za tradicionalnog navijača što u kombinaciji s realokacijom stadiona dovršava proces prostornog odvajanja bogatih i siromašnih, radničke i srednje klase.

Jako bitna pojava postmodernog nogometa je i televizacija sporta ili televizijska revolucija po Giulianottiju (Giulianotti, 1999 prema: Vrcan, 2003: 69) koja je od nogometne utakmice napravila spektakl, povećala i povezala navijačku bazu diljem svijeta i stvorila nogometnu mitologiju. TV prava su uvelike utjecala na povećanje budžeta klubovima i to na dva načina: izravno kroz financiranje i izdašne ugovore i neizravno povećavajući cijenu prodaje oglasnog prostora na stadionima koji šalju sliku u svijet milijunima ljudi. Upravo zbog toga televizije određuju kad će se utakmice igrati, oblikuju javno mnijenje o nogometašima, dok utakmicu pretvaraju u dramu s činovima svojim komentiranjem prije, poslije i za vrijeme utakmice (ibid:71). S druge strane, nogometaš postaje bitan društveni

faktor i nositelj „simboličkog kapitala grada“ (Biti, 2018: 119) kojeg iskorištava za vlastiti probitak i zadovoljenje svojih interesa. Također, u ovom razdoblju je započela i civilizacija nogometa koja se očitava u smanjenju huliganizma i navijačkog nasilja na stadionima za što je zaslužna politika tačerizma koja se protiv nasilja borila „uvjeravanjem, prevencijom i kažnjavanjem“ (Vrcan, 2003: 77). Broj huligana i navijačkih ispada na stadionu i oko njega se smanjio dok su se „prostornom dodiferencijacijom“ (Giulianotti, 2008: 267) ograde skinule a tribine maksimalne približile samom terenu u novoj definiciji navijača kao potrošača i dijela igre. Nogomet time postaje zabava za dobrostojeću srednju klasu.

2.1.4. Problemi

Problem je riječ starogrčkog podrijetla i označava znanstvenu zadaću ili sporno pitanje. U širem značenju to je: pitanje, zadatak koji čeka rješenje, sporno i sumnjivo pitanje koje treba riješiti ili zagonetka. Radi lakšeg definiranja i približavanja definicije zadanoj temi upotrebljavam definiciju problema kao velikih teškoća koji dugo traju. Za potrebe ovog diplomskog rada probleme suvremenoga hrvatskog nogometa dijelim u kategorije sportskih i društvenih problema na temelju prikupljenih javnih iskaza vodećih političara o nogometnoj problematici i pristupu moralne panike koju su izazvali pojedini događaji u promatranom vremenskom periodu u hrvatskom nogometu. Dakle, sportski problemi su oni koji izazivaju interes sportskih aktera, publike i dijela javnosti zainteresiranog za nogomet i o njima političari ne pričaju ili rijetko kad komentiraju. S druge strane, društveni problemi su oni koji zahtijevaju reakciju političara, zanimaju čitavu javnost i eskalacijom tih problema izazivaju stanje moralne panike koja se očitava u medijima i reakciji građanstva na njih koji traži žurnu i brzu reakciju političara kroz komunikaciju i političko djelovanje.

Društveni problemi su oni koji izazivaju zanimanje velikog dijela društva neovisno o njihovim suprostavljenim interesima, utječu negativno na društvo na direktan ili indirektan način i zahtijevaju društvenu akciju (Lalić, Mustapić, 2007: 136). Stoga je prema Parsons (1995), postizanje konsenzusa oko društvenosti samog problema ključan dio politizacije problema i njegova rješavanja. Iz toga zaključujemo „kako su društveni problemi oni koji su nastali kao proizvod strukturnih društvenih činilaca, povezanih s raspodjelom moći u društvu.

Dakle društveni problemi i njihovo rješavanje su političko pitanje. S druge pak strane, dijametralno suprotno je objašnjenje ono po kojemu valja razloge, a i rješenja problema, tražiti isključivo na mikrorazini - dakle, među stanovništvom koje taj problem doživljava

(Mandič, 2004: 225). Stoga društveni su problemi i opći i pojedinačni te ovise o važnosti koju im daju vodeći politički akteri i pojedinci prilikom definiranja istih.

2.2. TEORIJSKA MISAO O MEĐUODNOSU NOGOMETA I POLITIKE

Nogomet je prema Giulianottiju igra određena s nekoliko obilježja: on je uređen propisima i pravilima ponašanja, prostornim i vremenskim okvirima, ima određene ciljeve, natjecateljski je orijentiran, ludički u smislu pružanja uzbuđenja i smješten je u kulturnu sredinu koja ga oblikuje i definira po svojim pravilima (Giulianotti, 2008: 7). S druge strane, politika se definira kao borba za moć, poziciju te u širem značenju kao mehanizam vlasti i javnopolitičkog djelovanja onih koji uživaju vlast (Puhovski, Prpić, 1990: 3). Razlog zainteresiranosti politike za nogomet leži u tome što se nogomet može smatrati „vodećom zvijezdom naše kulture ako se pod kulturom misli na ono što se najviše govori, oko čega se stvara groznica i što se drži važnim“ (Vrcan, 2003: 16). Zato ni ne čudi što se nogomet naziva „najvažnijom sporednom stvari na svijetu“ i ogledalom društva. Jedno od važnih karakteristika nogometa je njegova ambivalentnost: on spaja i razdvaja ljude, integrira i dezintegrira poretke i politike. Nogomet može promovirati društveni poredak na dva načina: na sistemskom nivou kroz „harmonične veze sporta i drugih institucija i na svakodnevnom nivou kroz osobne rituale interakcije koji štite društvene aktere“ (Giulianotti, 2008: 11). Nogomet tako postaje reprodukcija društvenih odnosa prikazivajući ih kao prirodnu okolinu što ima važnu ideološku funkciju u legitimiranju društvene realnosti. Tada nogomet postaje zrcalo demokracije u kojoj mali broj ljudi odlučuje, a svi ostali gledaju i komentiraju bez mogućnosti direktnog utjecaja. No s druge strane, nogomet kao oblik pučke kulture „uvijek u sebi sadrži buntovnički naboj koji osporava, delegitimira i redikulizira temeljne vrijednosti vladajuće kulture“ (Vrcan, 2003: 23). Povezanost sporta i politike se u suvremenom kontekstu temelji na Vrcanovoj teoriji o raznovrsnim potencijalima nogometa: prvo je društveno homogenizirajući potencijal nogometa, drugo na njegov društveno antagonizirajući potencijal, treće na njegovu sposobnost obnavljanja i proizvodnje tenzija te posljednje, četvrto na mobilizacijski potencijal“ (ibid: 134). U kolikoj su mjeri danas nogomet i politika povezani Bodin, Robene i Heas zaključuju: „Utjecaj sporta na politiku je danas veći nego ikad što je odraz njegove ekonomske moći, ali i univerzalnosti...(..) imidž sporta - politički imidž koji prenose medijske mreže postaje globalna realnost“ (Bodin, Robene, Heas, 2007: 76).

Na stupanj povezanosti nogometa i politike utječe tip vlasti prisutan u društvu. Valja odmah napomenuti da je miješanje politike u razvijenim demokracijama u sport najčešće „nenametljivo i neprimjetno“ (Mester, 1995). S druge strane, u „totalitarnim režimima sport je važan aspekt ideološkog djelovanja sustava koji nudi priliku za rješavanje određenih problema ili pak predstavlja mobilizacijsku silu u korist podrške sustavu“ (Kustec-Lipicer,

Maksuti, 2010: 150). Stoga, status nogometa u nekoj državi može izravno upućivati na stupanj demokratičnosti i otvorenosti društva, odnosno na *polity* dimenziju nogometne politike. Osim vlasti, politička ideologija je jako bitan faktor utjecaja s obzirom da politički lideri imaju različit pristup sportu i nogometu na temelju vlastite ili stranačke političke filozofije. U konfliktnoj *politics* dimenziji prisutnost ideologije je neizbježna jer „nogomet i stadioni ne mogu biti sterilna mjesta: broj ljudi na stadionu može biti jednak broju stanovnika nekog grada stoga se tamo može naći cijeli spektar političkih ideologija“ (Bodin, Robene, Heas, 2007: 68). S obzirom na pristup nogometu, ideologije generalno dijelimo u tri skupine prema Kustec-Lipiceru i Maksutiju: laburizam koji teži uplitanju u nogomet u svrhu maksimizacije sportskih i političkih interesa, konzervativizam temeljen na ulozi države kao tihog zaštitnika i „nevidljive ruke“ te marksizam koji odbija politiziranje nečega što smatra spontanom i neprofesionalnom igrom (Kustec-Lipicer, Maksuti, 2010: 153). Time dolazimo do Vrcanova zaključka kako nogomet ne može jednako služiti sve gospodare (Vrcan, 1990 prema: Lalić, 2018). U kontekstu politike kao procesa donošenja javnih politika ili *policy* dimenziji, nogomet je svakodnevno reguliran zakonima i podzakonskim odredbama kojima postaje formalna struktura društva. Na temelju zakona pojedine države možemo odrediti stupanj politizacije nogometa i razinu uspješnosti u ostvarivanju javnih ciljeva. Na međunarodnoj razini isprepletenost postaje još veća gdje se sport koristi kao oruđe za poboljšanje pregovaračke pozicije, ali i politika kao sredstvo poboljšanja međunarodne uloge neke krovne nacionalne nogometne organizacije. Time možemo reći kako se odnos politike i nogometa na institucionalnoj razini može opisati kao odnos „međusobne manipulacije“ (Lalić, 2018: 381).

Razlikuju se tri vrste odnosa politike i nogometa prema Kustec i Maksutiju (Kustec-Lipicer, Maksuti, 2010: 155) : suradnja, nezanimanje i konflikt. Suradnja predstavlja pozitivan tip međudnosa u kojem politika usmjerava sport ka ispunjenju općeg dobra, a zauzvrat sportaši dobivaju poboljšane uvjete rada. Količina suradnje na ovoj je razini određene stupnja demokratičnosti društva. Nezanimanje je tip odnosa kakav nastaje institucionalizacijom sporta u politički sustav i društveni kontekst. Najčešće je prisutan odnos međusobnog nadgledanja i uvažavanja u sustavu u kojem je moć, ovlast i novac raspodijeljen, a konsenzus oko ciljeva postignut. Posljednji i najčešći tip odnos je konflikt utemeljen na suprotstavljenim interesima sportskih i političkih aktera u kojem obje strane nastoje zadovoljiti svoje privatne interese na štetu općeg dobra što uzrokuje blokiranje cijelog sustava. Na spomenute vrste odnosa pridodajem i četvrti tip međudnosa nogometa i politike koji je

prema Laliću (2018) odnos međusobne manipulacije. U takvom odnosu je „nogomet često sluga politike, ali je i politika sluškinja nogometa“ (Lalić, 2018: 385). Nekad su ti potencijali društveno homogenizirajući kao što je slučaj s reprezentacijom čiji se uspjesi koriste za povezivanje ljudi, jačanje političke opcije i slike države i društva. Na taj način nogomet pomaže politici, ali istovremeno i politika koristi nogomet za stvaranje pozitivne društvene atmosfere koja se ne bi maksimalno iskoristila bez političkog upliva. No, u većini slučajeva je riječ o manipulaciji baziranoj na međusobnoj zloupotrebi u svrhu zadovoljenja privatnih interesa na štetu općeg i društvenog. Tada nogomet, poput politike, aktivira svoj antagonizirajući potencijal što dovodi do nezadovoljstva, apatije i na kraju sukoba što negativno utječe na ugled nacije, reprezentacije i tuzemnog nogometa te je pokretač dubljih i većih problema u njemu.

Iz svega navedenog se može zaključiti „kako su veze između sporta i politike veoma različite po sadržaju i imaju više vrsta pojavnih oblika te nisu samo neka vrsta jednoznačne realnosti. Razlozi politike da kroči u svijet sporta ili obrnuto, interesi sporta da kroči u svijet politike po svom sadržaju potencijalno različiti“ (Kustec-Lipicer, Maksuti, 2010: 159). Ono što se da zaključiti iz navedenog je da sport i politika međusobno interveniraju u specifičnim kontekstualnim okvirima u kojem „politika koristi popularnost sporta da bi dodala sjaj simbolike neadekvatnoj unutrašnjoj politici na području borbe protiv kriminala ili nezaposlenosti mladih. Tu pričamo o manipulaciji sportom na štetu pravde i jednakosti“ (Giulianotti, 2008: 324). O tipu odnosa će ovisiti i jačina te popularnost samih aktera u javnom prostoru zbog čega su odnosi fluidni te se međusobno isprepliću.

Posebno ističem uporabljivost teorijskog pristupa moralne panike koje neki problem ili situacija izazove i stoga zahtijeva reakciju čitave javnosti.. Za dokazivanje ove teze ću koristiti Cohenovu (2002) definiciju moralne panike kao situacije u kojoj se neko stanje, epizoda, osoba ili grupa osoba definira kao prijetnja društvenim vrijednostima i interesima; njihova je priroda prikazana na stiliziran i stereotipan način od strane masovnih medija; moralne barikade postavljaju urednici, biskupi, političari i drugi ljudi koji ispravno misle; društveno akreditirani stručnjaci objavljuju svoje dijagnoze i rješenja; stanje zatim nestaje ili se pogoršava i postaje vidljivije (Cohen, 2002). Pri tome moralnu paniku „potiču vlast i mediji dok se javnom linčovanju izlažu „pučke sotone“ (*folk devils*). Primjerice u 60-im i 70-im godinama u Velikoj Britaniji ekspanzijom nasilja nijedan drugi tip „pučkih sotona“ nije bio ravan nogometnim navijačima“ (Vrcan, 2003: 57). U Hrvatskoj su kao i u većini zemalja u tranziciji navijači bili „dežurni krivci“ za sve, no u diplomskom radu ću prikazati kako je u

hrvatskom javnom diskursu došlo do promjene u kojem je u središte pozornosti došao upravo HNS. Ta će promjena utjecati na javne iskaze vodećih političkih aktera, na promjeni hijerarhije važnosti i nužnosti rješavanja pojedinih problema što će utjecati na političko djelovanje istaknutih političara i generalne promjene tuzemnog nogometa.

Zato analizom sadržaja otkrivam koji su događaji u hrvatskom nogometu izazvali stanje moralne panike, kako su na njih politički akteri reagirali te je li političko djelovanje pratilo javne iskaze. U teoriji moralne panike, političke odluke kao zakoni i javni istupi su nastali kao reakcija na moralnu paniku potenciranu od strane medija, a ne kao rezultati uobičajenih zakonodavnih praksi. Također odgovaram na pitanje jesu li ustanovljene prakse bile uistinu djelotvorne ili su ostale „mrtvo slovo na papiru“. Time se približavam definiciji Perasovića koji navodi kako moralna panika predstavlja pokušaj dominantne kulture da reintegrira vlastite vrijednosti upiranjem prsta u one aktere koji su prešli „granicu“ i postavili negativan primjer (Perasović, 2004: 121). Stvaranje moralne panike je način na koji elite i dominantne skupine žele predstaviti ugrožavanje svojih interesa kao interesa cjelokupnog društva. Iza brige o općem dobru se krije realnost zaštite partikularnih interesa što je povod reakcije potlačene ili zanemarene skupine. No, s druge strane moralna panika je sredstvo javne komunikacije kojima potlačene skupine žele upozoriti na neku društvenu anomaliju. Stoga će od ključne važnosti biti detekcija stanja moralne panike i načina na koji su se vodeći akteri nosili s njom te jesu li je dodatno potencirali ili su je uspješno riješavali.

2.3. POLITIČKI I DRUŠTVENI KONTEKST

Hrvatski se nogomet razvijao u specifičnom društvenom i političkom kontekstu koji je na njega izravno utjecao, s njime se isprepletao te je uzrokom problema koji su specifični i jedinstveni za domaći tuzemni nogomet. Taj je kontekst obilježen s nekoliko elemenata: privremenim blagostanjem od 2005. od 2009., ulaskom u Europsku Uniju 2013., izbijanjem gospodarske krize koja traje do današnjih dana, društveno-politički sukobi, nedovršena tranzicija i slabo konsolidirana demokracija. Proces tranzicije u Hrvatskoj je opisan kao nejednaka borba za moć i zloupotrebu javnih resursa u kojoj se većina građana smatra gubitnicima tranzicije (Perasović, Mustapić, 2013: 263). To je dovelo do stvaranja sustava „ortačkog kapitalizma obilježenog slabim institucijama i neučinkovitim zakonima“ (Franičević, 2002: 5). Na tranziciju se nadovezuje proces centralizacije političke i ekonomske moći što se u nogometnom smislu manifestira u natjecateljskim uspjesima klubova iz metropole (Perasović, Mustapić, 2013: 264) što izaziva nezadovoljstvo i dodatno polarizira društvo.

Polarizacija se najjasnije očitava u stvaranju političkog sustava „asimetrične blokove podjele“ (Henjak, 2011: 231) koja do danas mijenja svoju dinamiku i postaje kompetitivnijom tjerajući velike stranke van blokova (Henjak, 2017: 82). To je indikator promjene društvenog konteksta svakodnevnog života što upućuje na nedostatak povjerenja u izborni proces, postojeće političke opcije te stranke i institucije i generalno stanje nezadovoljstva životom. Nezadovoljstvo je dovelo i do povremenih društvenih sukoba koji se osobito prelijevaju na sportskoj razini u okviru sukoba navijača i HNS-a te utječu na opće nezadovoljstvo s političkim i nogometnim rukovodstvom u državi. To je pak okidač drugih problema poput političkog ekstremizma, eskalacije nasilja i žestoke polarizacije društva na one „za“ i „protiv“ HNS-a čime je maksimalno radikaliziran nogometni društveno antagonizirajući potencijal. Osim na relaciji horizontalnog sukoba HNS-a i navijača, taj se potencijal realizira kroz sukob centra i periferije te jačanju tradicionalnih regionalnih i političkih podjela. Eskalacija tih sukoba će u javnosti biti prikazana u okviru moralne panike što dovodi do stvaranja specifičnih *pučkih vragova*, ali i do detektiranja različitih problema i njegovih uzročnika te većeg zanimanja i promijenjenih obrazaca ponašanja vodećih političkih aktera prema nogometnoj problematici.

U političkom smislu, Hrvatska do danas ima probleme s netransparentnošću izbora, nepoštenosti izbora, slabom strukturom civilnog društva i upotrebe demokratskih alata poput

prosvjeda i referenduma, postojanje velike apolitičke javnosti te nejednakim financiranjem izbornih kampanja i velike korupcije. Na formiranje današnjeg tuzemnog nogometa je i veliku ulogu igrala ekonomoska kriza koja je uzrokovala pad vrijednosti na nogometnom tržištu što je proporcionalno utjecalo na opadanje kvalitete, gledanosti i popularnosti same lige. To je dovelo do stvaranja klijentelističkih obrazaca koji se očitavaju u birokratskim strukturama tuzemnog nogometa, dominiranju menadžerskog miljea te cinizmu i *modus operandija* vodećih nogometnih djelatnika te uskoj sprezi s političkom elitom i kriminalnim miljeom.

Sve navedeno je dovelo do onoga što Županov (2002) naziva „političko-kapitalističkim modelom koji je nadvladao poduzetničku varijantu“ (Županov, 2002: 67). U takvom su se političkom kontekstu vodeći politički akteri pokazali nesprenima za poduzimanje „strukturnih reformi za prevladavanje ekonomske i ostalih kriza. Politički akteri nisu rješenje teškoća već su njegov najveći problem“ (Lalić, 2018: 193). Stoga zaključujem kako je postojeći društveni i politički kontekst obilježen svekolikom krizom koja ne prestaje do današnjih dana, zbog čega se stanje prema Laliću (2018) najbolje opisuje kao „društvena agonija“ (ibid: 206). U takvom stanju, nogomet se razvio u kontekstu nepotpune demokratizacije i europeizacije nogometa i sporta općenito u smislu civilizacije i usklađivanja zakona s proklamiranim ciljevima i europskim vrijednostima (Lalić, Biti, 2008: 249).

Uspoređujući osnovne značajke postmodernog svjetskog nogometa sa stanjem tuzemnog nogometa u Hrvatskoj zaključujem kako se naš nogomet ne može smatrati postmodernim u punom smislu riječi. Osim po unosnim izlaznim transferima, visokim plaćama igrača i sportskog osoblja usporedno s društvenim kontekstom svakodnevnog života te fokusiranje na razvoj mladih igrača i imanje jake domaće baze iz koje se izvlače novi mladi talenti, hrvatski se nogomet po ničemu drugome ne može smatrati postmodernim. Problemi poput loše infrastrukture i nepostojanja nacionalnog stadiona, slabe posjete, navijačkog nasilja i političkog ekstremizma govore o potpuno suprotnoj slici tuzemnog nogometa u odnosu na svjetski nogomet, ali i vlastitu reprezentaciju. Jedini nogometni klub relativno prilagođen postmodernom nogometu u Hrvatskoj je Dinamo, ali isključivo po visokoj zaradi od transfera, redovitom igranju međunarodnih natjecanja i internacionalizaciji momčadi. Ostale stavke, poput privatizacije kluba te dobre posjete, infrastrukture i zarade od prodaje TV prava i dalje ostaju neispunjene. Uspjeh reprezentacije, gledajući kolektivno ili pojedinačno, stoga ne reflektira pravu sliku domaćeg nogometa te se između ta dva društvena polja teško mogu naći zajedničke poveznice. Jedina dodirna točka je u nepostojanju adekvatnog stadiona za odigravanje utakmica reprezentacije što je u skladu s problemom stare i neodržavane

nogometne infrastrukture u Hrvatskoj. Upravo zbog toga reprezentacija istovremeno postaje sredstvo homogenizacije nacije, ali i poprište sukoba različitih društvenih skupina iz tuzemnog nogometa. Domaći klubovi zbog manjka popularnosti i gledatelja ne zarađuju mnogo od TV prava, ovise o lokalnim sponzorima i pomoći lokalne vlasti koja je i dalje u većini profesionalnih klubova većinski vlasnik istog. Bez priljeva stranog kapitala i bogatih reklamnih ugovora, većina je klubova osuđena na preživljavanje te prodaju najboljih igrača u tu svrhu s obzirom da se ne mogu fokusirati na međunarodna natjecanja na koja se u većini slučajeva ne mogu kvalificirati. Stoga klubovi i dalje ostaju jako usko vezani s lokalnim sredinama, posvećuju se zaradi od prodaje ulaznica i uvelike ovise o političkoj pomoći te javnim subvencijama što je u potpunoj suprotnosti s obilježjima današnjeg suvremenog nogometa.

Na temelju proučavanja primarne znanstvene literature o osnovnim pojmovima i teorijskim pristupima koje ću koristiti u istraživanju kao teze ovog diplomskog rada navodim:

1. Vodeći politički akteri pokazuju razmjerno veliki interes prema suvremenom hrvatskom nogometu i njegovim problemima, ali znatno više u komuniciranju nego u djelovanju.
2. Odnos političkih aktera prema tom sportu je raznovrstan, a u njemu se izražavaju različite vrste odnosa nogometa i politike.
3. Odnos vodećih političkih aktera je selektivan u smislu da jedne probleme ističu i naglašavaju, a druge zanemaruju ili ne spominju te je interes za nogomet osobito prisutan kod aktera desnice nego kod ljevice i političara dok su na vlasti nego u oporbi.

U svrhu ispunjenja ciljeva istraživanja, kvalitativnom analizom sadržaja javnih iskaza dajem odgovore na postavljena istraživačka pitanja:

- Koji se problemi hrvatskog nogometa mogu isčitati iz javnih iskaza vodećih političkih aktera?
- Je li politika zainteresirana za suvremeni tuzemni nogomet u Hrvatskoj?
- Kakav je odnos vodećih političkih aktera prema nogometu i njegovim problemima?
- O kojim se problemima govori, a koji se zanemaruju te mogu li se uočiti obrasci ponašanja prema nekim problemima?
- Postoji li povezanost u javnom iskazivanju kao odnosu javne komunikacije i političkog djelovanja od strane političkih aktera?

- Kakve su razlike u pristupu političkih aktera ljevice i desnice
- Na koji način i o kojim problemima javno komuniciraju predstavnici različitih razina vlasti: lokalne, izvršne i zakonodavne?
- Kakav je odnos prema nogometnim problemima onih koji su na vlasti i onih u oporbi?
- Je li moguće definirati generalni pristup političke elite prema problemima suvremenog nogometa u Hrvatskoj?
- Što o političkoj eliti i hrvatskom društvu općenito govori odnos političara prema problemima hrvatskog nogometa i učinkovitost u rješavanju istih?

3.METODOLOGIJA

Opisivanje kompleksnog svijeta međuodnosa nogometa i politike s naglaskom na odnos politike prema nogometu je dugotrajan i kompliciran proces u kojem se ne mogu postaviti nekakva poopćavanja. Razlog tome je specifični kontekst tuzemnog nogometa te neformalni obrasci korelacije koji se ne mogu jednostavno uočiti i opisati, matematički zbrojiti i kategorizirati. Zbog toga kao najprimjereniju metodu istraživanja odabirem kvalitativno istraživanje koje „nastoji odgovoriti na pitanja zašto, kada, kuda, gdje itd. primjenjujući metode koje omogućuju opisivanje pojava, ali ne i njihovo brojčano izražavanje“ (Verčić, Ćorić, Vokić, 2010: 11). To bi značilo kako ću se usredotočiti na metode „verbalnog opisivanja i opažanja ili pojednostavljeno – opisivanje riječima, a ne, brojkama“ (Lamza, Posavec, 2011: 5). Rezultati takvih istraživanja su specificirani na konkretne slučajeve, događaje ili aktere zbog čega se ne mogu empirijski generalizirati. Glavne kvalitativne metode su opažanje, analiza sadržaja, intervju i studija slučaja u okviru desk ili projektivne metode i tehnike. (ibid: 7) Slučajeve, odnosno uzorke sam uzeo svjesno i svrsihodno jer su bogati informacijama i omogućuju dublji uvid u spoznaju problema (Verčić, Ćorić, Vokić, 2010: 19). Kvalitativnom analizom sadržaja dajem odgovor na pitanja što, kako i zašto se nešto dogodilo i dajem čitavoj pozadini kompleksniji i detaljniji uvid u situaciju.

U istraživanju je provedena kvalitativna analiza sadržaja kojom uspoređujem i analiziram javne iskaze političara u Republici Hrvatskoj prema nogometnim događajima ne bi li ustvrdio koji se problemi isčitavaju iz njihova odnosa prema nogometu. Uz to detektiram kakva im je percepcija stvarnosti iz realnog društveno-političkog konteksta o svijetu, društvu i politici te kakav generalni stav zauzimaju prema njima. Na temelju odnosa prema nogometnim problemima zaključujem što oni točno govore o političkoj eliti u Hrvatskoj. Kao izvor analize sadržaja je odabran pisani materijal, odnosno članci vodećih novina i internet portala u Hrvatskoj, službena priopćenja državnih i sportskih tijela i u manjem dijelu audio i video materijal, tj., snimke intervjuja koje su vodeći akteri davali za različite medije. Kategorija analize sadržaja je način oblikovanja sadržaja (pozitivno, negativno, neutralno), vrsta sadržaja, sadržaja koji otkriva vrijednosti i ciljeve, vrstu sukobu i završetak u realnom vremenu. Informacije su prikupljane u vremenskom periodu od mjesec dana te predstavljaju kronološki niz najbitnijih nogometnih događaja do današnjih dana, a jedinica analize sadržaja je svaka izjava, službeno priopćenje, rečenica ili političko djelovanje vezano za nogomet (Verčić, Ćorić, Vokić, 91-93).

Temeljni objekt analize su sve izjave vodećih političara o različitim problemima u nogometu. Za početak, krećem od definicije iskaza kao povezanosti riječi i djela ne bi li mogao odrediti kojim se točno problemima političari posvećuju, a koje ignoriraju te poduzimaju li ikakve konkretne mjere koje bi podržale ono što govore. Tako odgovaram na pitanje zainteresiranosti politike za nogomet te na koji se način ona realizira po pitanju sporta. Uz to, definiranjem općih obrazaca ponašanja ustanovljavam generalni tip međuodnosa nogometa i politike u suvremenoj Hrvatskoj omeđen specifičnim kontekstualnim okvirima koji ne teže poopćavanju. U analizi upotrebljavam izjave, intervjuje i priopćenja vodećih hrvatskih političkih aktera o spomenutoj temi i koristim izvore koje smatram relevantima. Među takve izvore ističem najtiražnije novine i najpopularnije relevantne portale poput *Sportskih Novosti*, *Jutarnjeg Lista*, *Večernjeg Lista*, *Slobodne Dalmacije*, *Indexa*, *24 Sata*, *Nacionala*, *Vijesnika*, *Nogometplus.net-a*, *Tportala*, *Dnevnik.hr-a*, *Telesport.hr-a*, *Net.hr-a*, i drugih. Izjave su prikupljane na način da su vezane za najistaknutije događaje koji su izazvali stanje moralne panike u hrvatskom nogometu te kroz internetska pretraživanja pojma nogomet i imena i prezima najistaknutijih političara u to vrijeme. Sve su izjave prikupljene i analizirane potpuno nepristrano uzimajući više izvora informiranja za jednog pojedinca, dok su kao izvori uzimani isključivo transparentni portali čiji su materijali javno dostupni, kredibilni i provjereni. Pri tome najveću pažnju posvećujem prikupljanju izjava izabranih predsjednika, premijera, ministara, parlamentarnih zastupnika i gradonačelnika u svrhu detektiranja prevladavajućeg govora političkih aktera o nogometnoj problematici i otkrivanju obrazaca odnosa politike i nogometa u Hrvatskoj. Radi lakše analize, kvalifikacije problema i detektiranja tipova odnosa politike prema nogometu koristim osnove kvantitativnog istraživanja kao početne točke kojom dajem obrise za dublji kontekstualni okvir percepcije realnosti nogometa i društva kojeg dobivam iz kvalitativne analize sadržaja. Analizom reagiranja politike na probleme u nogometu nastojim otkriti percepciju realnosti i nogometa od strane političkih aktera, ali i što učinkovitost u rješavanju tih problema govori o našim političarima i njihovim dominantnim obrascima ponašanja i tipovima odnosa prema nogometu. Tako odgovaram na pitanje je li politika uzrok ili rješenje problema u suvremenom hrvatskom nogometu.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanjem nastojim detektirati probleme suvremenoga hrvatskog nogometa definirane od strane akademske zajednice i vodećih političkih aktera te ustanoviti obrasce političkog ponašanja prema njima. U određivanju i detektiranju problema suvremenoga hrvatskog nogometa se fokusiram na tuzemni nogomet i zbivanja koja se u njemu odražavaju neovisno o događanjima u vanjskom nogometu te nacionalnoj reprezentaciji koja je njegov dio. Pri tome u obzir uzimam događaje koji su se zbili na međunarodnoj razini i u okviru nacionalne reprezentacije kroz pristup moralne panike, a koji su nastali kao eskalacija problema iz domaćeg nogometa preloženih na drugo područje djelovanja. Kroz kvalitativnu analizu sadržaja radim klasifikaciju problema u nogometu koji se iščitavaju iz odnosa vodećih političkih aktera prema domaćem nogometu. Pri tome ih dijelim na društvene i sportske ovisno o tome koga pogađaju i tko na njih javno reagira. Oni problemi koji u javnosti izazivaju veliki interes i stanje moralne panike, traju tokom čitavog promatranog vremenskog perioda te o njima javno komuniciraju i politički djeluju pripadnici hrvatske političke elite definiram kao društvene probleme suvremenoga tuzemnog hrvatskog nogometa. Razlog takvog pristupa detektiranju problema leži u nedostatku sustavne i komparativne analize ove tematike u znanstvenim krugovima te manjku znanstvenih radova na tu temu. Zbog toga fokus svoje analize prebacujem na istraživanje novinskih članaka i sportskog tiska kao „najbogatijeg izvora informacija za istraživače sociologije sporta“ (Biti, 2018: 25). Pri tome uzimam svaku vrstu javnog iskaza kao oblika povezanosti djela i riječi ne bi li ustanovio obrasce ponašanja vodećih političara prema nogometnoj problematici i utvrdio tip međuodnosa nogometa i politike prisutan u suvremenoj Hrvatskoj od 2005. do danas. Na temelju praćenja primarne literature i znanstvenih tekstova (Biti, 2018; Lalić, 2018; Perasović, 2008; Vrcan, 2003) te svakodnevnog praćenja iz domaćih medija koji se smatraju relevantnim izvorima informacija kao sekundarnih izvora u nedostatku suvremene znanstvene literature na spomenutom području zaključujem kako su temeljni problemi suvremenoga hrvatskog nogometa:

- Korupcija
- Politički ekstremizam u nogometu
- Organizirani kriminal
- Navijačko nasilje
- Slaba posjeta utakmicama Prve hrvatske nogometne lige

- Loša infrastruktura
- Gospodarske malverzacije
- Sukob između Hrvatskog nogometnog saveza i navijačkih skupina/udruga

S druge strane, kao društvene probleme suvremenoga hrvatskog nogometa koji su postali predmetom javne rasprave te javnog komuniciranja i političkog djelovanja domaće političke elite kao izraza širih i općih društvenih interesa u promatranom vremenskom periodu navodim:

- Korupcija i kljantelizam
- Navijačko nasilje
- Politički ekstremizam u nogometu

Svi spomenuti problemi izazivaju interes šire javnosti što je dokazano kroz veliki broj javnih iskaza vodećih političara o spomenutoj tematici, pogotovo u odnosu na druge sportove i teme koje su smatrane kao one od većeg društvenog značaja te ostale nogometne probleme detektirane u znanstvenoj literaturi. Eskalacija ovih problema izaziva stanje moralne panike koja je vidljiva u tome što spomenuti događaji zauzimaju naslovnice domaćih tiskovina i glavnom su temom udarnih priloga vodećih informativnih emisija na različitim medijima. O njima svi relevantni političari iznose svoje mišljenje i pokušavaju zadovoljiti javnost koja traži javnu akciju. Svi problemi traju kroz čitavo promatrano vremensko razdoblje o čemu opet svjedoče izjave vodećih političkih aktera na spomenutu problematiku te znanstvena literatura koja ih detektira u specifičnim vremenskim okvirima.

Osim javnog komuniciranja, u svrhu suzbijanja tih problema vodeći političari će kroz službena priopćenja, parlamentarne sjednice, zasjedanja odbora te donošenjem i implementiranjem zakona pokušati javno djelovati čime su pokazali veliki interes za nogometnu problematiku. No, u većini slučajeva interes političara se svodi na komunikaciju bez političkog djelovanja te selektivnost u pristupu problema koja se bazira na procjeni javnog mnijenja i skupljanja političkih bodova. Nasilje se jednoglasno osuđuje, politički ekstremizam relativizira i banalizira iako je uvijek tema od velikog društvenog interesa u medijima dok o korupciji isključivo pričaju članovi stranke MOST neovisno o tome jesu li u oporbi ili na vlasti. Desnica po pitanju korupcije i kljantelizma pokazuje generalno nezanimanje, dok ljevica ulazi u konflikt s HNS-om za vrijeme vlasti i pokazuje nezanimanje za nogometnu tematiku nakon ulaska u oporbu. Time se potvrđuje

kako je Zakon o Sportu donesen isključivo u svrhu predizborne kampanje čime su pokušali manipulirati nogometnom problematikom u svrhu prikupljanja političkih poena i glasova. Desnica generalno koristi nogomet u svrhu političke promidžbe iako u sve manjoj mjeri od 2005. do danas te pokazuje selektivnost u osudi nasilja, a zanemarivanju problema korupcije. U oporbi, kao i na vlasti u posljednjem mandatu, desnica pokazuje generalno nezanimanje i zanemarivanje nogometne problematike u svrhu depolitizacije sporta.

Opća ocjena selektivnosti pristupa problemima od strane cjelokupne političke elite u Hrvatskoj je potvrđena u korištenju nogometnih uspjeha za samopromociju te izbjegavanju i zanemarivanju nogometa kada njegovi problemi isplivaju na površinu i izazovu moralnu paniku u javnosti. Ostali ne-društveni problemi hrvatskog tuzemnog nogometa poput organiziranog kriminala, slabe posjete i gospodarskih malverzacija nije u fokusu vodećih političara te prema njima oni pokazuju odnos zanemarivanja i povremene slabe manipulacije u političke svrhe

U istraživanju je prikupljeno ukupno 150 izjava vodećih političkih aktera prema nogometu i nogometnoj problematici u promatranom vremenskom periodu od 2005. do danas. Do izjava sam došao *desk* metodom prikupljajući medijske izvještaje o događajima za koje smatram da su izazvali najveći interes javnosti te su ukazali na postojanje nekog od problema opisanog u narednom poglavlju. Uz to, pretraživanjem ključnih riječi te imena i prezimena političara dolazio sam do potrebnih i provjerenih izvora informacija o spomenutoj tematici. Kriteriji odabira su bili vodeći tiskani i *web* mediji u Hrvatskoj koji se odlikuju transparentnošću i pružanju što točnijih informacija. Svaki oblik javnog komuniciranja je pritom uzet kao jedinica analize.

Najviše izjava sam prikupio od pripadnika HDZ-a njih 45 ili oko 30% ukupnih izjava čime se već na brojčanoj razini potvrđuje teza o većoj zainteresiranosti desnice nego ljevice. Razinu vlasti koja se u mom istraživanju ističe kao najaktivnija je lokalna vlast (53 izjave ili oko 27%) što je uvelike povezano s činjenicom da su većina klubova financirani gradskim novcem ili grad ima udio u vlasništvu. Stoga se najveći broj problema upravo reflektira na gradskoj razini i o njima se mora pričati. S obzirom na mali uzorak izjava dan od strane opozicije (svega 15 ili oko 8%) zaključujem kako stranke u opoziciji nisu zainteresirane za nogometnu problematiku osim stranke MOST koja je jedina u opoziciji isticala nogometnu problematiku te dala više izjava u opoziciji nego na vlasti što je rezultat kratkog vijeka u prvom mandatu te važnosti koju su dali ovoj temi. Ta

ista stranka je dala većinu izjava oporbe iz čega se provlači zaključak kako oporba ne koristi nogomet za skupljanje političkih poena te pokazuje generalno nezanimanje za nogometnu problematiku. S druge strane, politička vlast se većinom zalagala za depolitizaciju sporta naglašavajući važnost primjene zakona i demokratskih principa u upravljanje HNS-om.

Gledajući ponaosob, uzeo sam političare koji su tokom obnašanja dužnosti pričali najviše o nogometnoj problematici a to su: Milan Bandić (20), Kolinda Grabar Kitarović (20), Ivo Baldasar (13), Andrej Plenković (12), Željko Kerum (11), Željko Jovanović (10) koji u najviše navrata komentiraju probleme korupcije, klijentelizma, nasilja i političkog ekstremizma. Lokalna vlast se većinom bavi gospodarskim, financijskim i upravljačkim problemima lokalnih klubova te loše infrastrukture, dok zakonodavna i izvršna vlast ima selektivan pristup problemima ovisno o tome tko je na vlasti. Desnica u većini navrata naglašava problem nasilja te se tek posljednjih godina daje naslutiti promjena diskursa u smislu naglašavanja problema oko strukture HNS-a o čemu Plenković govori u većini svojih izjava dok se lijevica skoro pa isključivo fokusira na problem korupcije, klijentelizma, malverzacija i nepoštenog natjecanja. Pri tome je desnica mnogo aktivnija od ljevice koja često zanemaruje probleme, relativizira ih i pokazuje osnovno neznanje prema temi koju smatraju trivijalnom, osim u svrhu predizborne kampanje. To je vidljivo u davanju formalnih službenih priopćenja nakon navijačkih nereda i iskaza političkog ekstremizma te jake i oštre retorike upućene rukovodstvu HNS-a. Ni vodstvo HNS-a im nije ostalo dužno o kome sam skupio 24 izjave, od kojih su većina naglašavanje suradnje i manipulacije s HDZ-om uz povremeno ignoriranje te konflikt sa SDP-om tokom obnašanja vlasti.

Osim konflikta, SDP je pokazao zanimanje u komunikaciji, ali ne i u djelovanju koje je ostvareno tek pri kraju mandata donošenjem Zakona o sportu čime se daju obrisi manipulacije nogometnom problematikom. Također s obzirom da su tokom proučavanog perioda donesene svega dvije izmjene zakona² u odnosu na broj korupcijskih afera, iskaza navijačkog nasilja i političkog ekstremizma zaključujem kako je riječ većinom o nogometnoj politici kao komunikaciji bez djelovanja. Time se opet potvrđuje selektivnost pristupa vodećih političkih aktera u smislu političkog djelovanja prema suzbijanju nereda i nasilja na hrvatskim stadionima oko kojih je postignut konseznus kao društvenog problema, dok se komuniciranje ostvaruje prema ostalim problemima koji se nikada ne

² 2010. – Zakon o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima i 2015. – Zakon o Sportu

rješavaju. O sportskim problemima tuzemnog nogometa vodeći političari govore rijetko ili nikada kao po pitanju slabe posjete ili kladioničarske mafije u nogometu zastupajući želju za depolitizacijom sporta i uspostavom odnosa suradnje ili nezanimanja za te probleme. Kod takvih je političara većinom zastupljeno stajalište kako im se ispod časti baviti nečim tako trivijalnim poput nogometa što je najuočljivije kod političke ljevice koja sustavno zanemaruje probleme osim prije izbora. Takav pristup mnogo govori o političkoj eliti u Hrvatskoj koja reflektira postojanje problema tuzemnog nogometa nego što ih proizvodi ili suzbija.

Kroz odnos vodećih političkih aktera se potvrđuje dvojnost perspektive nogometa, ali i politike koji nogometni homogenizirajući potencijal naširoko koristi u svrhu skupljanja političkih bodova, dok njegov antagonizirajući potencijal reflektiran kroz probleme nogometa zanemaruje i prebacuje odgovornost na druge razine vlasti ili oporbu zbog čega zaključujem kako je odnos politike prema nogometu odnos manipulacije. Generalno, zaključujem kako je analizom sadržaja i izjava vodećih političkih aktera dokazan veliki interes prema nogometnoj problematici i odnos suradnje, konflikta i manipulacije zbog čega je domaći nogomet i dalje duboko ispolitiziran sport koji tek ulazi u fazu postmodernog privatiziranog i depolitiziranog svjetskog nogometa.

4.1. Problemi suvremenoga hrvatskog nogometa

- **Korupcija i klijentelizam**

Korupcija i klijentelizam se smatraju potencijalno najvećim problemom hrvatskog nogometa ali i društva općenito. Za definiranje korupcije nema univerzalne definicije stoga ću koristiti užu definiciju korupcije kao „zlouporabe javnih ovlasti, moći ili novca za privatnu korist“ (Rohwer, 2009: 43). Od spomenute ekonomske korupcije valja razlikovati klijentelizam kao političku korupciju u kojoj „političari ili dužnosnici koriste svoj privilegirani pristup resursima (u kojem god obliku) nelegitimno kako bi osigurali korist za sebe ili druge“ (Miculinić, 2017: 73).

Za razumijevanje odnosa koji danas dominiraju hrvatskim nogometom treba se za početak vratiti u „predsuvremeno“ vrijeme, točnije u 1998. i 2004. Naime, tada je najtrofejniji i najpovlašćeniji klub u Hrvatskoj, Dinamo Zagreb preoblikovan iz dioničkog društva u udrugu građana bez isplaćivanja duga od 120 milijuna kuna poreznih obveza prema državi.³ Iako je formalno gašenje kluba trebalo značiti pad u najniži rang natjecanja i krećanje iz početka to se nije dogodilo. Klub je nastavio funkcionirati s istim igračkim i upravljačkim kadrom što je potvrđeno za vrijeme Sanadera čija je slobodna interpretacija Zakona o sportu omogućila privatizacije i pretvorbu Dinama i Hajduka. Do danas je Dinamo kao klub iz glavnog grada s najvećim financijskim resursima i bogatim izlaznim transferima u inozemstvo i dalje definiran kao neprofitna udruga građana. Smatra se kako je Dinamo u posljednjih 20 godina zaradio preko milijarde kuna koje se nikad nisu oporezivale. O tom su problemu upozorili Bajo i Primorac iz Instituta za javne financije zaključivši „kako klub koji je usmjeren na stjecanje profita i ne koristi javni novac za korist lokalne zajednice ne bi trebao uživati status neprofitnih organizacija“ (Bajo, Primorac, 2016: 4). Također, još jedna zanimljiva stavka je ta da Dinamo „za razliku od drugih europskih prvoligaša sličnih financijskih mogućnosti, veliki dio svojih prihoda ostvari od gradskih donacija“ (ibid: 8). Riječ je od oko 20 milijuna kuna koji čine šestinu Dinamovog proračuna koji istovremeno isplaćuje preko 6 milijuna kuna stipendija i tekućih donacija. Osim izravnog financiranja, Dinamo se javnim novcem i financira kroz privatno-javna partnerstva sa ZG Holdingom,

³ <http://arhiva.nacional.hr/clanak/39864/6-razloga-mamiceve-zahvale-sanaderu>

tvrtkom Grada Zagreba čime se ukupan udio ulaganja penje i do polovice prihoda.⁴ Više o spornim ugovorima u odijeljku o gospodarskim malverzacijama.

Kao izvor problema koruptivnih i klijentelističkih praksi ističem i način funkcioniranja centralnog tijela za tuzemni nogomet, a to je Hrvatski Nogometni Savez. Prije svega, normativno štetno djelovanje HNS-a se očituje u dva izborna ciklusa za predsjednika Saveza 2010. i 2017. Prvo je na izborima 2010. na čelnoj poziciji koju će inače obnašati do smrti ostao Vlatko Marković u izborima koji su proglašeni nelegalnima. Iako je sjednica sazvana protivno statutu Udruge HNL-a putem telefaksa, a presudne su glasove dali članovi ilegalno izabrane županijske skupštine te osobe s pod istragom zbog čega nisu imali pravo glasa, Marković je ostao na vlasti. Igor Štimac, tadašnji protukandidat je odustao od tužbe pred Ustavnim sudom i prihvatio Markovića te njegova nasljednika Davora Šukera kao predsjednika HNS-a u zamjenu za poziciju trenera hrvatske nogometne reprezentacije. Uz Šukera, potpredsjednik će postati Damir Vrbanović, dotadašnji glavni direktor Dinama iako je time izravno izazvan sukob interesa. Na sličan su način „zaobišli“ zakon i 2017. čime su osigurali novi mandat bez protukandidata i kadrovsko popunjavanje čelnih i lokalnih pozicija sebi odanim ljudima. Zbog toga će spomenuta skupština biti proglašena ilegalnom nakon istrage Sportske inspekcije⁵, ali do danas nema nikakvih promjena.

Prema Laliću, „svoj dugogodišnji opstanak na čelu nogometne organizacije „stari patrijarsi“ osiguravaju klijentelističkom kontrolom nad birokratima u županijskim i lokalnim organizacijama“ (Lalić, 2010: 30). Iako je HNS definiran kao apolitičko tijelo po članku 14 Statuta (HNS Statut, 2019: 4), u njegovoj organizaciji sjede ljudi s članskim iskaznicama HDZ-a, dok se izravni sukob interesa očitava u tome što su u rukovodstvu HNS-a ljudi koji ujedno obnašaju vodeću sportsku funkciju u klubovima HNL-a.⁶ Također, neki njegovi članovi zbog donesenih sudskih presuda ne bi smijeli sjediti u upravi HNS-a zbog povrede Statuta⁷ i Zakona o Sportu.⁸ Upravo se u izbjegavanju implementiranja Zakona o Sportu do današnjih dana uobličuje zlouporaba ovlasti utemeljena na političkom kadroviranju u HNS-u.. Iako su u roku pola godine trebali implementirati zakon, HNS do današnjih dana, dakle 3

⁴ <https://www.nacional.hr/iz-bandicevih-fondova-pola-kase-dinama/>

⁵ <https://www.vecernji.hr/sport/davor-suker-hns-izborna-skupstina-dario-simic-sportska-inspekcija-1230025>

⁶ Za vrijeme pisanja ovog rada Vrbanović kao potpredsjednik HNS-a obnaša funkciju u Dinamu, Meštrović u Osijeku, a Markulin u Slaven Belupu.

⁷ Članak 85 Statuta o Pravnim posljedicama prvomoćne presude i kaznenog postupka

⁸ Članak 13, stavak 1 Zakona o sportu

godine poslije, to nije učinio neovisno o političkim pritiscima koji su dolazili iz vladajućih stranaka i političkih struktura. Posljednja afera koja još čeka sudski proces je slučaj ilegalnog i netransparentnog isplaćivanja premija rukovodstvu HNS-a za uspjeh hrvatske nogometne reprezentacije na Svjetskom prvenstvu u Rusiji 2018. čime su prekršili Zakon o sprječavanju sukoba interesa koji nalaže kako javni dužnosnici ne smiju primati nagrade veće od 500 kuna. Ukupna podijeljena premija iznosi 3,2 milijuna kuna, veća je od godišnjih plaća dužnosnika HNS-a i vrijedno je spomena kako su svi optuženi pripadnici HDZ-a.

Kao primjer klijentelističkog odnosa patrona-klijent uzimam odnos Lokomotive i Dinama zbog čega je HNL jedinstven slučaj u svjetskom nogometu jer u istoj ligi igraju A i B momčad Dinama što ruši legalnost čitave lige. Iako je kroz većinu svoje povijesti funkcionirala kao B momčad Dinama u kojoj su se razvijali mladi talenti dok je članove uprave i sportske djelatnike plaćao Dinamo, Lokomotiva mijenja politiku ulaskom u HNL u sezoni 2009/2010 što će ostati predmetom spora do današnjih dana. Iako su u više navrata i čelnici Dinama i Lokomotive⁹ naglašavali tijesnu povezanost tih dvaju klubova, a pomoćnik ministra obrazovanja njihov odnos nazvao *pupčanom vrpcom*¹⁰ te im je odbio licencu 2014., Lokomotiva i dalje igra u HNL-u. Rezultati u međusobnim okršajima također dovoljno govore o pozadini samog odnosa i sportskoj konkurentnosti lige. Broj transfera, posuđenih igrača i kadrovskih promjena odgovara odnosu A i B momčadi (Globan, Jagers, 2018). Pod velikom medijskom sumnjom je isti klub ostao u Ligi 2011. kao i Rijeka godinu dana poslije kada su za „zelenim stolom“ isposlovali opstanak kojeg nisu osigurali kroz natjecanje. U oba slučaja HNS je preduhitrio državne služe i donio odluke koje se do danas smatraju presedanima u slučaju licenciranja klubova za ulazak u Prvu HNL. Na taj način nijedan klub nije ispao iz lige čime čitavo natjecanje zapravo gubi smisao.

- **Politički ekstremizam u nogometu**

Politički ekstremizam jedan je od dugotrajnijih problema hrvatskog nogometa koji svoje korijene vuče iz ratnog i komunističkog vremena kada su provedeni različiti oblici historijskog revizionizma. Zbog toga do danas pitanje pozdrava „Za Dom Spremni!“ izaziva mnoštvo polemika i sukoba u javnom prostoru. Politički ekstremizam u kombinaciji s govorom mržnje i bahatim ponašanjem je često viđen slučaj u hrvatskoj javnosti, osobito od

⁹ <https://www.index.hr/sport/clanak/Ako-sestre-Williams-igraju-finale-Wimbledona-onda-mogu-Lokomotiva-i-Dinamo-prvu-ligu/674247.aspx>

¹⁰ <https://www.jutarnji.hr/sport/otkrivena-pupcana-vrpca-dinamo-od-lokomotive-dvaput-kupio-brozovica-i-platio-cak-18-milijuna-kn/932012/>

strane nogometnog rukovodstva kad se obraća političkim neistomišljenicima i kritički nastrojenim pojedincima (Lalić, 2010, 30). Politički ekstremizam sportskih aktera je najviše dolazio od dvije osobe: Vlatka Markovića i Zdravka Mamić. Prvi i pokojni predsjednik HNS-a, Vlatko Marković je u više navrata veličao ustaštvo i imao homofobne ispade što mu je narušilo javni ugled, ali zbog nijedne nije osuđen. Također, izazvao je veliki medijski interes kad je odbio voditi reprezentaciju u koncentracijski kamp Auschwitz za vrijeme Svjetskog prvenstva u Poljskoj već ih je odveo na mjesto najvećeg komunističkog pokolja u Poljskoj, u Katinsku Šumu. Tom je prigodom izjavio kako je

*Moja obitelj zbog politike završila u Bleiburgu i po zatvorima. Zna se kamo pripadam.*¹¹

U homofobnim mu se izjava pridružio i Zdravko Mamić čiji je ekstremistički repertoar uistinu poduži. Kao najistaknutije primjere ističem: verbalni napad na ministra Jovanovića 2014.¹² za što je optužen zbog govora mržnje, verbalni napad na novinara tportala Boruta Šipsa i seksistički napad na novinarku Romanu Eibl 2008. Također, kao jedan od temeljnih događaja koji će biti obrađen u istraživačkom dijelu rada je slučaj Josipa Šimunića iz 2013. kad je kao kapetan reprezentacije poveo navijanje s politički ekstremnim porukama pred par desetaka tisuća ljudi što će izazvati javnu raspravu i moralnu paniku u javnosti.

Navijački politički ekstremizam je pak češći i dugotrajniji problem hrvatskog nogometa. On se ustalio u već uobičajeni repertoar navijanja za vrijeme utakmice hrvatske reprezentacije u obliku pokliča „Za Dom Spremni!“ i „Ajmo, ajmo Ustaše“ te je dio verbalnog i pismenog izražavanja navijačkih skupina u Hrvatskoj od njihove samostalnosti (Lalić, 2015). U nogometu je pojava političkog ekstremizma mnogo veća nego u drugim sportovima što se povezuje s njegovom masovnom popularnošću, strukturom publike („uvijek momci mlađi od 20 godina“), dominacijom navijačkih skupina te nabojem i napetosti sporta kroz nametanje maskulinističkog pristupa (Lalić, 2018: 78). Stalnost i održivost političkog ekstremizma i s njim povezanog nasilja u Hrvatskoj se temelji na tome što je ono motivirano stvarnim i postojećim političkim sukobom, a ne stereotipima. Takvo je ponašanje utemeljeno na ratnim strahotama i u takvim slučajevima „sport prestaje biti zamjena rata već postaje njegov produžetak u kojoj svaka strana traži osvetu“ (ibid: 67). Kao najistaknutije slučajeve navijačkog političkog ekstremizma ističem formiranje ljudskog kukastog križa na utakmici 2006. protiv Italije u Livornu čiji su navijači istaknuti ljevičari i iscrtavanje kukastog križa na

¹¹ <https://www.vecernji.hr/sport/ja-sam-bog-nogometne-struke-814687>

¹² <https://www.index.hr/vijesti/clanak/zdravko-mamic-izgubio-na-sudu-od-srbina-krvavih-ocnjaka-zeljka-jovanovica/936178.aspx>

Poljudu 2015. što je naišlo na blažu reakciju javnosti s obzirom na kontekst u kojemu se to dogodilo.

- **Navijačko nasilje**

Nasilje u sportu, a osobito navijačko nasilje u nogometu je centralna točka većine istraživanja sociologije sporta. U nasilju se objašnjava ambivalentna narav nogomet u istodobnoj prisutnosti integrativnog i dezintegrativnog potencijala u njemu. Sport povezuje različite skupine, ali se u njemu i vezi s njime pojavljuje raznovrsno nasilje koje ima suprotan učinak (Giulianotti, 1999; Vrcan, 2003). Ta duga i neraskidiva veza nasilja i nogometa se temelji na tome što je nogomet idealna pozornica za političko nasilje, sredstvo osvete i kažnjavanja te jedno od žarišta nasilja u politici (Bodin, Robene, Heas, 2007: 77-85). Osim izravnog fizičkog nasilja navijačkih skupina, posebnu pozornost treba posvetiti i postojanju prikrivenog, suptilnog ili „latentnog nasilja“ (Lalić, 2008:267) koji se povezuje s politizacijom sporta i zloupotrebom u ekonomske svrhe. Nasilje je kao termin izuzetno fleksibilan u određivanju njegovih granica, definiranju kao „ciljanog destruktivnog djelovanja i ponašanja“ ali i kao „sredstva društvenog komuniciranja“ (Vrcan, 2003: 149-153) te istraživanju zbog čega nijedna znanost nema „ekskluzivno pravo“ (Lalić, 2008: 252) na njega.

S obzirom na velik broj navijačkih obračuna, u istraživanju sam se fokusirao na najrecentnije događaje koji su zaokupili javnost. Najviše međusobnih okršaja su imali pripadnici Torcide i Bad Blue Boysa što je grupirano u članku *Kronologija obračuna – na rubu sporta* u kojem su kronološki navedeni i opisani šest sukoba u posljednjih godinu dana.¹³ Osim njih, ističem sukobe Armade i Bad Blue Boysa prije utakmice Dinamo Rijeka u ligi i finalu kupa. Možemo reći kako broj sukoba i ozlijeđenih je generalno u padu što je pokazatelj polagane transformacije u postmodernizam. Također, s obzirom da u dosadašnjim sukobima sudjeluje jako mali broj navijača u kojima nitko nije poginuo možemo reći kako je u hrvatskom nogometu prisutno simboličko nasilje koje ima za cilj poniziti suparnika, a ne ga doslovno eliminirati (Lalić, 2008). Kao najpoznatiji oblik indirektnog nasilja ističem bacanje baklji na Euru 2016. koje će izazvati pravu moralnu paniku u Hrvatskoj.

- **Slaba posjeta**

¹³ <https://net.hr/sport/na-rubu-sporta/tucnjava-navijaca-u-slavonskom-brodu-policija-razdvajala-sukobljene-strane/>

Slaba posjećenost utakmica HNL-a ide u prilog tezi kako vanjski sjaj reprezentativnog uspjeha ne može poslužiti kao ogledni primjer za definiranje stanja u domaćem nogometu. O upitnoj kvaliteti nogometa i zainteresiranosti za njega u Hrvatskoj dovoljno govori činjenica da su najpopularniji klubovi višestruko slabije posjećivani nego prije nekoliko desetljeća. Dinamo, Hajduk i Rijeka imaju po par puta manju gledanost no što su je imali u vrijeme igranja jugoslavenske lige (Lalić, 2011). Također, kao idealni primjer možemo uzeti upravo Dinamo koji bilježi neprekidan pad gledanosti unatoč dominaciji i uspjehu u europskim natjecanjima. Neovisno o vrhunskim rezultatima i velikim izlaznim transferima koje klub ostvaruje, korupcija, klijentelizam i jednoduše u vođenju kluba su dovele do toga da Dinamo obara sve negativne rekorde gledanosti u Ligi prvaka, dok mu dominaciju u nacionalnoj ligi gleda u *prosjeku nešto više od 3000 gledatelja čime se postavlja pitanje: Za koga onda oni uopće igraju?*¹⁴

Ono što dodatno srozava ispodprosječnu gledanost tuzemnog nogometa je porazna statistika ostalih klubova u HNL-u. Tako je portal Index.hr došao do podatka kako je u 2013. Lokomotivu u 13 ovosezonskih susreta na Maksimiru gledalo ukupno 7600 ljudi, a da nije bilo dvoboja s Hajdukom (3500), ta brojka pala bi na četiri tisuće u 12 susreta. A kažu da ne može postojati klub bez navijača.¹⁵ Najgore u svemu tome je činjenica što s tim prosjekom Lokomotiva nije najslabije posjećena momčad lige. Zadnja dva mjesta po broju gledanosti su činili klubovi NK Rudeš i Inter Zaprešić s brojkom od 446, odnosno, 701 gledatelja po utakmici.¹⁶ Ovakve porazne brojke impliciraju pristup o amaterizaciji hrvatskog nogometa s obzirom na činjenicu da nogomet kao igra ne ostvaruje jednu od svojih primarnih funkcija, a to je da privlaču publiku. Nepostojanje publike negativno utječe na količinu novca koji će klub zaraditi od TV-prava, sponzorskih ugovora, prodaje dresova i marketinga općenito. Zbog toga klubovi postaju poligoni za prodaju igrača i brzu zaradu što se negativno odražava na rezultate kluba, a time i na njegovu privlačnost i marketinšku vrijednost.

- **Loša infrastruktura**

Ovaj se problem najviše očitava u nepostojanju domaćeg nacionalnog stadiona na kojem može igrati reprezentacija svjetskog renomea i ugleda kakva je hrvatska nacionalna

¹⁴http://www.nogometplus.net/index.php/domaci_nogomet/gledanost-ht-prve-lige-za-koga-se-oni-loptaju/

¹⁵<https://www.index.hr/sport/clanak/Dossier-Lokomotiva-Kako-se-financira-klub-bez-sponzora-navijaca-i-transfera/671892.aspx>

¹⁶Više na:

<https://hrnogomet.com/hnl/gledateljiPoKlubovima.php?prvenstvo=22&lang=hr&stranica=1>

reprezentacija. Problem nacionalnog stadiona je još uvijek aktualno pitanje o kojem se redovito razglaba iako je na renoviranje Maksimira potrošeno više od 300 milijuna kuna novca poreznih obveznika¹⁷, a koji je i dalje u derutnom stanju te može poslužiti kao odličan pokazatelj djelovanja korupcije i organiziranog kriminala na štetu javnog dobra. Na pitanje nacionalnog stadiona se nadovezuje kontekst negativnog utjecaja centralizacije države s obzirom da je jedini stadion po UEFA-inim kriterijima onaj u Splitu gdje reprezentacija nije odigrala utakmicu punih 14 godina. To je s vremenom dovelo do sukoba na relaciji HNS- navijači i otvaranje rascjepa centar-periferija, tj., Sjever-Jug. U želji da izbjegnu kritički nastrojenu publiku prvo se u medijima stvorio kontekst „Ukletog Poljuda“¹⁸, koji je iskorišten za izbjegavanje održavanja utakmica u Splitu. Upravo zbog toga svaka će iduća utakmica u Splitu dovesti do različitih oblika izraza nezadovoljstva s eskalacijom iscertavanja kukastog križa na Poljudu. Vrhunac osvještavanja po pitanju neadekvatne infrastrukture je slučaj pogibije igrača NK Zadra, Hrvoja Čustića koji je udario glavom od betonski zid koji se nalazio nezaštićen uz aut liniju (Lalić, 2010: 31). Iako je stvoreno privremeno stanje moralne panike, problem infrastrukture na hrvatskim stadionima do danas nije riješen. Nakon Svjetskog prvenstva 2018. je postignut konsenzus oko izgradnje nacionalnog stadiona čime je ta problematika stavljena u javni diskurs, ali do danas je ostala mrtvo slovo na papiru.

- **Organizirani kriminal**

Postojanje organiziranog kriminala u hrvatskom nogometu je dobilo svoj pojavni oblik nakon što je potvrđeno da su utakmice neke utakmice HNL-a lažirane kao posljedica djelovanja kladioničarske mafije. U tu kategoriju možemo i svrstati slučaj sudačkog podmićivanja koji je ukazao na postojanje umrežene i dugovremene prakse kriminalnih aktivnosti u tuzemnom nogometu. Slučaj koji će prvi imati velikog odjeka u hrvatskoj javnosti je takozvani *Bochumski slučaj* iz 2011. kad je razotkriven internacionalni lanac kladioničarske mafije koji je, između ostalog, djelovao i u HNL-u. Na čelu te kriminalne organizacije su bila dva Hrvata što je dodatno zainteresiralo javnost koji su se dovodili u kontekst namještanja utakmica Dinama i Hajduka 2010. dok je jedan od optuženih imao prijateljske odnose s predsjednikom HNS-a, Davorom Šukerom. Prema Forrestu optuženi su se nekad kladili na točan rezultat, a ponekad na neprimjetne stvari da ne privuku pozornost na sebe. (Forrest, 2012) Nekoliko mjeseci kasnije, Hrvatsku je zahvatila afera *Offside* u kojoj je

¹⁷<https://www.nacional.hr/iz-bandicevih-fondova-pola-kase-dinama/>

¹⁸<https://sportske.jutarnji.hr/nogomet/hnl/poljud-ukleti-stadion-da-smo-igrali-protiv-andore-i-malte-ta-prica-bi-pala-u-vodu/4302180/>

ukupno 15 nogometaša priznalo namještanje utakmica te su morali vratiti preko milijun kuna i odraditi zatvorske kazne. Detalje afere je iznio *Jutarnji List* u članku naslova *Afera Offside* u kojem je izneseno kako su okrivljenici USKOK-u opisali detalje svoje operacije za što su dobili preko 200 tisuća eura premija, dok je ukupna dobit bila veća od 5 milijuna kuna.¹⁹ Drugi slučaj kojim potvrđujem postojanje organiziranog kriminala je slučaj podmićivanja sudaca Djedovića i Širića koji je u to vrijeme obnašao dužnost potpredsjednika HNS-a. Ključnu ulogu „agenta u civilu“ je odigrao predsjednik Hajduka koji je podmitio suce označenim novčanicama kao dugovanje za „pošteno suđenje“ u protekloj godini. Iako je Širić zbog afere nepravomoćno osuđen na 4 godine, situacija se nije nimalo promjenila zbog čega su sve glasnjiji prigovori o uvođenju stranih sudačkih povjerenika u HNL.

- **Sukob navijača i HNS-a**

Problemi korupcije, klijentelizma, političkog jednoumlja i centralizacije su dovele do zaoštavanja odnosa centra i periferije koji će se preliti u širi društveni sukob između HNS-a i navijača. Kao fokalna točka otpora se ističe HNK Hajduk Split koji je u više navrata istupio iz službenih organizacija HNS-a i javno upozoravao na kršenja zakona, Statuta i favoriziranje jedne strane i opcije (Lalić, 2010). Odnosi su nastali kao rezultat centralizacije i metropolizacije započete u vrijeme osnutka Hrvatske te će imati periode zahlađenja i zatopljanja odnosa. Pokušaji zbližavanja odnosa su najčešće rezultat predizbornih kampanja koji često imaju kontraefekt. Kao primjer takve situacije ističem održavanje utakmice Hrvatska-Italija na Poljudu nakon pet godina odsustva. Ta je utakmica održana pred praznom publikom što je razljutilo građane Splita jer je stvoren dojam kako im je utakmica dana samo iz razloga što neće niko moći prisustvovati na njoj. Na to su navijači odgovorili iscrtavanjem kukastog križa na terenu večer prije utakmice zbog čega je Hrvatska umalo bila izbačena iz kvalifikacija. Iz ovog se primjera može zaključiti kako povremeni nestabilni odnosi dobivaju obrise intenzivnog društvenog sukoba i podjele na „nas i njih“ kojeg Županov naziva horizontalnim sukobom u društvu (Županov, 2002). Poremećaji odnosa se potvrđuju kroz ubacivanje baklji na teren u Italiji 2014 te neodigravanje derbija na Maksimiru par dana nakon kad se Hajduk solidarizirao s navijačima i odbio izaći na teren. Cijela je situacija kulminirala prosvjedom na kojem će prisustvovati oko 30.000 ljudi koji su tražili provedbu Zakona o Sportu i uvođenje stranih sudačkih povjerenika (Lalić, 2018: 260). U negativne primjere ističem verbalni napad na Janicu Kostelić, prvu državnu tajnicu za sport te fizički

¹⁹ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/afere-offside-agic-i-jos-cetvorica-priznali-namjestanje/2042817/>

napadi na Bruna Marića 2016. i Zdravka Mamića na Braću 2017. Ove su situacije dodatno polarizirale društvo koje ne preže ni od čega u svrhu „pobjede“.

- **Gospodarske malverzacije**

Gospodarske malverzacije su u hrvatskom nogometu većinom vezane za spornu privatizaciju Dinama i Hajduka kojom je država oštećena za stotine milijuna kuna, organiziranje Dinama kao neprofitne udruge građana lišene plaćanja poreza, te malverzacije s transferima i sponzorstvima kojom je rukovodstvo Dinama oštetilo vlastiti klub za višemilijunske iznose. Osim izravnih donacija Grada Zagreba Dinamu, između Dinama i Zg Holdinga je sklopljeno privatno-javno partnerstvo kojim Dinamo osigurava veliki dio svog godišnjeg proračuna. Posebno su nelogični: ugovori o oglašavanju za tvrtke koje imaju monopol na tržištu (HEP) pa im se nema smisla reklamirati, ugovor o održavanju stadiona Maksimir koji je u gradskom vlasništvu a ne zadovoljava UEFA-ine kriterije te ugovor o poticanju vrhunskog sporta i međunarodnog uspjeha koji je neproporcionalno i nepošteno podijeljen kad se uspoređuje s recimo RK Zagreb koji je do ove godine ostvarivao veće uspjehe od Dinama, a dobijao manje novca. Stoga, Bajo i Primorac zaključuju „kako je opravdano pitati se u kojoj je mjeri nogomet ostao u području javno-sportskog financijskog interesa, a koliko je podložan privatnim interesima i profitnim motivima“ (Bajo, Primorac, 2016: 18)

Osim spornog klijentelističkog odnosa, veliki će interes javnost pokazati za slučaj transfera igrača iz Lokomotive u Dinamo ukupne vrijednosti 35 milijuna kuna, a čija je vrijednost višestruko manja što je potvrđeno činjenicom da nisu zaigrali više od jedne utakmice u dresu Dinama. Posebno se ističe transfer Marcela Brozovića, današnjeg reprezentativca kojeg je Dinamo navodno dva puta platio u ukupnoj vrijednosti od 18 milijuna kuna. Zbog takvih radnji ih je udruga „Naš Hajduk“ prijavila Agenciji za zaštitu tržišnog natjecanja zbog stvaranja kartela kojim se ruši ravnopravnost natjecanja. Bez obzira na jasne i vidljive dokaze, do sada nikakva pravna radnja nije poduzeta. No, prema nepravomoćnoj presudi iz 2018. dokazano je kako je Zdravko Mamić sa svim igračima potpisivao ugovore s aneksom prema kojem je svaki igrač zadržavao dio novca od transfera koji bi se ponovno u obliku pozajmnice Dinamu isplatio Zoranu Mamiću.²⁰

²⁰ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/zdravko-mamic-osuden-na-sest-i-pol-godina-zatvora-braca-mamic-vrbanovic-te-poreznik-pernar-proglaseni-krivima-za-izvlacenje-novca-iz-dinama/7441848/>

4.2. Analiza odnosa vodećih političkih aktera prema problemima suvremenoga hrvatskog nogometa

- **Predsjednik Republike**

U promatranom vremenskom okviru dužnost predsjednika Republike Hrvatske su obnašale tri osobe: Stipe Mesić, Ivo Josipović i Kolinda Grabar-Kitarović s aktualnim mandatom do danas. Sva tri pojedinca su osvojili izbore dolazeći iz različitih stranaka što je razlog različitih obrazaca ponašanja i komuniciranja prema nogometu i njegovim problemima. Nakon smrti prvog predsjednika Tuđmana, na vlast je došao Stipe Mesić i obnašao dva mandata u kojima odnos nogometa i politike opisujem kao odnos zanemarivanja što potvrđujem skoro pa nepostojećim javnim izvorima informiranja u kojima se spomenuta osoba ikad dotaknula teme nogometa.

Nakon njega na čelu Republike Hrvatske dužnost je obnašao Ivo Josipović koji je pokazao razmjerno veliki interes u odnosu na prethodnika, ali nedovoljno visok u odnosu na druge političare uz opskurno poznavanje problematike nogometa. U većini prikupljenih izjava o nogometu, treći predsjednik Republike se referira na probleme korupcije i klijentelizma, navijačkog nasilja i političkog ekstremizma kao bitnih društvenih problema. Pri tome su u javnosti ostale zapamćene karakteristične izjave o postojanju organiziranog kriminala u hrvatskom nogometu:

Mislim da je očito kako su pojedine utakmice našeg nogometnog prvenstva namiještene, što znači da je posrijedi jedan od javnih oblika organiziranog kriminala. Problem poreza i nasilja se mora riješiti jer inače publika neće dolaziti na stadione.²¹

Na prozivke kako nije dovoljno kompetentan i stručan odgovara kako se možda ne razumije u nogomet, ali se itekako razumije u organizirani kriminal kao pravnik po struci. Iako nije bio pretjerano zainteresiran za nogometnu tematiku, pogotovo u usporedbi s nasljednicom iz HDZ-a, u svojem javnom iskazivanju pokazuje interes i razumijevanje prema raznovrsnim problemima tuzemnog nogometa koje objašnjava u širem kontekstu postojanja velikih društvenih problema koji se ne mogu u njemu riješiti. To potvrđujem iz prikupljenih izjava u kojima se dotaknuo svih problema koje je detektirala struka i mediji. Generalno

²¹ <https://www.jutarnji.hr/sport/nogomet/video-josipovic-za-jutarnji-ocito-je-da-su-utakmice-namjestene-a-to-radi-organizirani-kriminal/2133405/>

stajalište Ive Josipovića o nogometnoj problematici je opisano u službenom priopćenju Davoru Šukeru:

Upravo politika HNS-a je dovelo do toga da huligani koji zaslužuju osudu i sankcije, dobivaju nerijetko i simpatije dijela javnosti. Politika se ne smije miješati u sport, a nažalost čitav HNS čine pripadnici jedne stranke. Nisu samo huligani izrazili svoje nezadovoljstvo, jer prazni stadioni šalju političku poruku.²²

U odnosu prema nogometu je fokusiran na javno komuniciranje bez političkog djelovanja iako je tokom njegova mandata donesen stroži i represivniji Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima 2010. u suradnji s premijerkom Jadrankom Kosor. Iako osuđuje nereda, objašnjava ih u kontekstu posljedica klijentelizma u HNS-u što je dovelo do nezadovoljstva i sukoba s navijačima. U tome se krije kritika oporbe i tradicionalno desno orijentiranog HNS-a. Uz to, osuđuje politički ekstremizam te upozorava na antagonizirajuće potencijale koje sa sobom nosi kao i problem korupcije kao najbitnijeg problema hrvatskog nogometa. Tokom njegova mandata odnos nogometa i politike definiram kao odnos konflikta s HNS-om, ali i reprezentacijom u okviru slučaja Josipa Šimunića što će utjecati na njegovu političku popularnost. Nogomet ne koristi za samopromociju te defira nogomet kroz njegove dezintegrativne potencijale kao pogloge za iskazivanje nacionalističkih poriva:

Sve sam više uvjeren da su problemi u hrvatskom nogometu toliko veliki da je potrebna ozbiljna akcija da se promijeni jer vidimo što se događa i da sve to skupa gubi smisao i ako želimo imati nogomet kao sport, moramo mijenjati njegove temelje.²³

Za razliku od svog prethodnika, Kolinda Grabar-Kitarović je zauzela puno aktivniji stav u vezi nogometa što dokazuje tezu o većoj zainteresiranosti desnice za nogometnu problematiku u odnosu na ljevicu. Ovu tvrdnju potkrepljujem brojem izjava koji čine trenutnu predsjednicu jednom od najaktivnijih političkih aktera po pitanju nogometa i njegovih problema. Tokom čitavog mandata ona aktivno komentira događanja u tuzemnom nogometu, na različite je načine s njime povezana i koristi ga u svrhu političke promocije. Ta povezanost koja je prije svega vidljiva iz dobrih odnosa s vrhom HNS-a još od predizborne kampanje će za popularnost predsjednice biti dvosjekli mač jer će joj ponekad donijeti benefiti, a ponekad i

²² <https://www.vecernji.hr/sport/josipovic-porucio-hns-u-zbog-vase-se-politike-na-huligane-gleda-sa-simpatijom-974747>

²³ <http://hr.n1info.com/Sport-Klub/Nogomet/a11990/Josipovic-komentirao-stanje-u-hrvatskom-nogometu.html>

negativnu medijsku pozornost. Ima veliki interes za nogometnu problematiku koji se svodi na komuniciranje bez političkog djelovanja. U svom pristupu prema nogometu zauzima selektivan stav u smislu naglašavanja problema navijačkog nasilja i sukoba s HNS-om te relativiziranja problema korupcije i političkog ekstremizma kao važnih društvenih problema hrvatskog nogometa. Ostale probleme uopće ne spominje niti prema njima javno komunicira. Uspoređujući javne iskaze dvaju predsjednika uočavam obrazac selektivnosti pristupa problemima političke ljevice i desnice koja u prvi plan stavlja različite probleme i definira ih iz drugog kuta. U svom pristupu predsjednica naglašava integrativne potencijale nogometa i koristi se nogometom kao platformom za jačanje ideje nacije, homogenizacije društva te vlastitog svjetonazora i vlastite političke popularnosti.

S druge strane, interes prema nogometu opada i broj izjava se smanjuje kada dođe do eskalacije nekog od spomenutih problema koji izazovu stanje moralne panike. S obzirom na veliki interes kojeg je predsjednica pokazala prema nogometu u javnom komuniciranju te njegovom politiziranju, tokom mandata Kolinde Grabar-Kitarović detektiram obrasce promjenjivog odnosa suradnje i međusobne manipulacije uz slabi povremeni konflikt. Od početka mandata je zauzela aktivan, ali često i promjenjiv stav prema nogometnoj problematici često pokazujući nedovoljnu upućenost u problematiku nogometa. Tome najbolje svjedoči pristup problemima navijačkog nasilja na utakmici s Italijom i neodigravanja derbija Dinama i Hajduka nedugo nakon:

*Za izgrede u Italiji odgovornost snose malobrojni pojedinci s vlastitim interesima, a ne smatram da iza nereda stoji sukob navijača i HNS-a. Ne mogu i neću se baviti problemima hrvatskog nogometa.*²⁴

No, vrlo brzo mijenja svoju retoriku i zauzima stav koji poziva na suradnju kojeg će ubrzo izbrisati što je pokazatelj neodlučnosti i ispipavanja javnog mnijenja:

*Nakon nereda i otkazivanja utakmica koji su doveli do produbljivanja nereda, pozivam sve da hitno sjednu za stol. Nesportsko ponašanje je neprihvatljivo, policija mora biti učinkovitija a političari odgovorniji.*²⁵

²⁴ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovako-je-kolinda-govorila-2014-godine-necu-se-baviti-nogometom-ljudi-u-hrvatskoj-su-gladni/900810.aspx>

²⁵ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Grabar-Kitarovic-o-neodigranom-derbiju-Moramo-vratiti-dostojanstvo-na-sportske-terene/785740.aspx>

No, problem koji će obilježiti mandat predsjednice je navodno prijateljski odnos i suradnja sa Zdravkom Mamićem koji je bio i donator njene predizborne kampanje. Upravo će taj odnos utjecati na njenu popularnost i kasniju retoriku o nogometnoj problematici. Čak će izazvati manju političku krizu u državi u kojoj će glavni akteri biti predsjednica, Mamić i sigurnosno-obavještajne službe. Iako je u početku postojao otvoren odnos suradnje, ono će se kasnije pretvoriti u odnos zanemarivanja i konflikta u svrhu održanja pozitivnog političkog imidža:

*Politika se ne bi smijela miješati u sport. Sve su donacije transparentne i svako može dati donaciju. Zašto bih vratila novce? Nikoga ne smijemo a priori osuđivati ni za što.*²⁶

Nakon burnog prekida konferencije, Kolinda u nastavku mandata mijenja retoriku prema Zdravku Mamiću, osobito nakon skandala o prisluškivanju predsjedničinih razgovora i druženja sa spomenutim što će dovesti i do smjene šefa SOA-e. Od tada se predsjednica udaljava od Mamića i što naglašava u kasnijim javnim iskazivanjima:

*Ne možete plakati nad prolivenim mlijekom. Tih druženja s gospodinom Mamićem nije bilo uopće puno i većinom je bilo riječ o nekim večericama. Nije nikad tražio ništa od mene. Zato i ne vidim u čemu je problem. Nisam ga čula ni vidjela preko dvije godine.*²⁷

Problem nasilja je od početka jednostrano osuđivala prikazujući ih kao činove manjine i pojedinih individua prema kojima treba provoditi represivne mjere. Takav se stav pokazao negativnim u javnom mnijenju zbog promjene javnog diskursa o *pučkim vragovima* u tuzemnom nogometu. Tako je posebno mjesto u javnosti dobila izjava u kojem izgređnik na Euru 2016. naziva Orijunašima i mrziteljima reprezentacije i svega hrvatskog. U tom naglašenom nacionalističkom diskursu mi-oni navijači su interpretirani kao antagonizirajući potencijal u hrvatskom nogometu i neprijatelj broj jedan. No, kako su spomenuti događaji izazvali potpuno suprotnu reakciju u kojem je došlo do promjene *pučkih vragova* s navijača na HNS, i sama predsjednica će u vezi iscertavanja svastike i navijačkih izgređa ublažiti svoj stav:

*Malo me iznenadila reakcija hrvatske javnosti. Pogriješila sam kad sam ih tako nazvala. Oni su teroristi jer cijelu državu drže u teroru i crne je u međunarodnoj javnosti.*²⁸

²⁶ <http://hr.n1info.com/Vijesti/a20675/Zbog-pitanja-o-Mamicu-prekinuta-presica-Grabar-Kitarovic.html>

²⁷ <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/predsjednica-progovorila-o-spornoj-proslavi-rodjendana-zdravko-mamic-je-organizirao-razne-vecere-za-mene---495784.html>

Od tada se odnos predsjednice prema nogometu opisuje kao odnos konflikta i manipulacije te selektivnosti u pristupu problemima što je vidljivo iz izjave nakon sastanka s predsjednikom UEFA-e na kojem nisu sudjelovali ni premijer ni predsjednik HNS-a:

*Bile su tri teme našeg razgovora: borba protiv nasilja, problem infrastrukture i depolitizacija sporta.*²⁹

Od tada do danas predsjednica zauzima sličan ili identičan stav naglašavajući ova spomenuta tri problema. Posljednji od njih koji je došao u središte pažnje javnosti je problem infrastrukture oko kojeg je postignut jednoglasni konsenzus za potrebom izgradnje nacionalnog stadiona. Do danas se javno iskazivanje tog problema svodi na komunikaciju bez djelovanja. Problem slabe posjete, organiziranog kriminala ne spominje dok gospodarske malverzacije, poput korupcije nije spominjala što je negativno utjecalo na njen ugled osobito u okruženjima koji su tradicionalno neprijateljski usmjereni protiv HNS-a. Problemu političkog ekstremizma pristupa selektivno ovisno o kontekstu u kojem se zbio. Tako je iscertavanje svastike na Poljudu u okviru sukoba HNS-a i navijača jednostrano osuđeno, dok je problem ekstremističkog skandiranja u Osijeku na utakmici reprezentacije relativizirano iako su se oba događaja zbila u nepunih godinu dana razlike. Možemo reći kako je predsjedničin odnos prema nogometnoj problematici odnos komunikacije bez djelovanja koji je selektivan u pristupu i kombinira obrasce manipulacije i konflikta ovisno o željenom kontekstu nakon početne suradnje koja se negativno odrazila na predsjedničin imidž. Selektivnost se očituje u naglašavanju uspjeha te minoriziranju nogometnih problema od kojih se nasilje naglašava, politički ekstremizam relativizira a problem korupcije zanemaruje.

- **Vlada i Sabor**

Poput predsjednika, i izvršna vlast je pokazala veliki i raznovrstan interes prema nogometnoj problematici. Prvi premijer obuhvaćen ovom analizom je Jadranka Kosor koja je pokazala generalnu nezainteresiranost kao rezultat neupućenosti u problematiku. Problemima suvremnoga hrvatskog nogometa pristupa selektivnosti naglašavajući problem nasilja i gospodarskih malverzacija Zdravka Mamića u odnosu na sve ostale probleme. Selektivnost detektiram u političkom djelovanju prema problemu nasiljad donošenjem izmjena u Zakonu

²⁸ <https://www.vecernji.hr/vijesti/pogrijesila-sam-kad-sam-ih-nazvala-orjunasima-trebalo-ih-je-nazvati-teroristima-1096597>

²⁹ <https://www.jutarnji.hr/sport/nogomet/kolinda-grabar-kitarovic-zelim-dosljednu-primjenu-zakona-o-sportu.-nogomet-se-ne-igra-samo-zbog-novca-prodaje-igraca-i-uglednika-u-lozama/5416779/>

o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima 2010. i komunikacije bez djelovanja prema problemu korupcije:

Sportski stadioni moraju biti mjesta za one koji vole sport i žele navijati. To su mjere za zaštitu navijača.³⁰

Zdravko Mamić nije i ne može biti zaštićeni građanin u smislu neplaćanja poreza i drugih obaveza prema državi.³¹

Dolazak vlade Zorana Milanovića na vlast označava promjenu odnosa prema nogometnoj problematici u smislu većeg i raznovrsnijeg interesa od prethodne desno orijentirane vlade. Kao predstavnici političke ljevice, članovi vlade iz SDP-a načelno teže depolitizaciji sporta i trivijalizaciji njegove problematike. Problemi koji se najviše spominju u javnom iskazivanju vodećih političkih aktera Kukuriku vlade su politički ekstremizam, navijačko nasilje i problem korupcije. U manjoj mjeri se spominju problemi sukoba HNS-a i navijača te organiziranog kriminala i gospodarskih malverzacija. Ti se problemi opisuju kao posljedica korupcije kao temeljnog problema hrvatskog nogometa kojeg je ministar obrazovanja i sporta u toj vladi, Željko Jovanović, slikovito opisao kao „močvaru“:

Afera podmićivanja sudaca pokazuje da je nogomet močvara koju treba isušiti. Nogomet je najzagađeniji dio društva. Najupitniji su Statut Dinama i prošlogodišnja Skupština HNS-a. Glavni cilj ove vlade je donošenje novog Zakona o Sportu.³²

Od samog početka mandata, dominantni tip odnosa Kukuriku vlade prema tuzemnom nogometu je konfliktan uz povremenu i slabu suradnju te manipulaciju u ponekim situacijama. Konflikt domaće izvršne vlasti će se preliti na više razina u smislu konflikta s HNS-om i Zdravkom Mamićem koji je označen kao njegova centralna figura te tadašnjim predsjednikom UEFA-e, Michaelom Platiniem. Suradnja će biti ostvarena s navijačkim udrugama u svrhu stvaranja i implementiranja Zakona o sportu. Tu je vidljiv selektivan pristup koji je baziran na komunikaciji prema problemima nasilja i političkog ekstremizma, ali izravnog političkog djelovanja prema klijentelizmu i korupciji. Ostali problemi su bili ili zanemareni ili komentirani isključivo u svrhu skupljanja političkih poena i poboljšanja

³¹ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/kosor-mamic-nije-zasticeni-gradantin.-vrijeme-da-oni-koji-imaju-veliki-novac-placaju-poreze/2121162/>

³² <https://www.vecernji.hr/sport/jovanovic-nogomet-je-najzagađeniji-segment-društva-355489>

samopromidžbe. Osobe iz Kukuriku vlade koje su najviše komentirale nogometnu problematiku su ministri Željko Jovanović i Ranko Ostojić te premijer Zoran Milanović. Kod prva dva detektiram većinske obrasce konflikta, dok je premijer diplomatskiji u pristupu te je naglašavao nužnost suradnje sportskih i političkih aktera. Nerijetko se koristi manipulacijom nogometne problematike i namjernim zanemarivanjem određenih događaja. Spomenuti su političari jednoglasno osuđivali problem navijačkog nasilja povezujući ga s političkim ekstremizmom i žestokom osudom huliganskih ispada:

*Svojim su šovinističkim istupima prostituirali sva obilježja države kojom se kao ponose. To nisu samo ekstremni desničari i šovinsti, već ljudi koji štete državi i koji nisu nikakva tzv. šačica huligana!*³³

Iako oštrije retorike i konfliktne prirode, politiku Kukuriku vlade opisujem kao komunikaciju bez političkog djelovanja. Pristup problemima je selektivan što je vidljivo u naglašavanju problema korupcije u HNS-u i političkog ekstremizma te manipulacije problemom nasilja koje se relativizira u okviru borbe navijača s HNS-om. U njihovo je vrijeme započet proces prebacivanja *folk devilsa* s navijača na HNS. Na optužbe o „močvari“ u tuzemnom nogometu, HNS je odgovorio optužujući vlast zbog nerješavanja problema nasilja i huliganizma u čemu su dobili potporu predsjednika UEFA-e Platinića koji je u više navrata vršio pritisak na premijera. Na to će im Vlada odgovoriti službenim priopćenjem:

*Vlada je prepoznala važnost borbe protiv nasilja i zato nam je nevjerojatan odnos HNS-a koji na Vladu prebacuje odgovornost. Razina nasilja u Hrvatskoj ne odskaka u odnosu na ostatak Europe te se ne slažemo s potenciranjem problema u odnosu na korupcijske afere koje potresaju UEFA-u.*³⁴

Ovakav odgovor Michelu Platiniću je radikalizirao odnos s HNS-om i Mamićem koji su se javno opredijelili protiv njih. S druge strane, SDP je krivio HNS zbog stvaranja moralne panike kojom se željelo prebaciti pozornost s organizacijskih i korupcijskih problema HNS-a. Zbog toga Zdravko Mamić u više navrata javno osramoti strank i vrijeđa aktere na nacionalnoj osnovi zbog čega će na kraju biti kažnjen gonjen i osuđen na sudu radi govora mržnje. Jedini oblik suradnje s nogometom u okviru vlasti SDP-a uočavam u okviru

³³ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/ispadima-su-prostituirali-sva-obiljezja-drzave-kojima-se-kao-ponose-20120620/print>

³⁴ <https://www.jutarnji.hr/sport/pismo-vlade-platiniju-neprihvatljivo-je-da-hns-za-sve-optuzuje-vladu-rh/1201697/>

organiziranja kvalifikacijske utakmice sa Srbijom. Tada je centralna vlast u suradnji s HNS-om osigurala održavanje utakmice bez nereda i izljeva političkog ekstremizma. No, politički ekstremizam i javno komuniciranje o njemu je za vrijeme Kukuriku vlade usmjereno protiv sportskih djelatnika, a relativizirano prema navijačima i navijačkim skupinama u svrhu prikupljanja političkih poena. U slučaju Šimunić, ministar Ranko Ostojić iznosi svoje viđenje:

Ne treba zatvarati oči nad tim da je Josip Šimunić danas pomoćnik izbornika reprezentacije bez obzira na kaznu UEFA-e, da moramo štititi o tome da se više „Ubij Srbina“, a da najviši pozicionirani dužnosnici HNS-a govore saborskim zastupnicima da se isele ako se ovdje ne osjećaju sigurno.³⁵

S druge strane, uočavam obrazac zanemarivanja navijačkog nasilja u Italiji i slučaj neodigravanja derbija od strane vlasti kao oblika manipulacije tim događajima kojim se željelo prikazati određeni stav te pismo u kojem Milanović moli Platinija da ne izbací Hrvatsku iz kvalifikacija nakon slučaja kukastog križa. Spomenuto je pismo stvoreno u jeku predizborne kampanje te je indirektan pokazatelj kako je Platini bio u pravu kad je političke elite smatrao refleksijom problema hrvatskog tuzemnog nogometa. Na optužbe o porbe o slaboj organizaciji utakmice Hrvatska-Italija, Vlada odgovara:

Neka se organizator (HNS) i oni koji koketiraju s ustaštvom sjete svega što se događalo na našim stadionima već godinama. HNS je s tri četvrtine članova podružnica HDZ-a i tu neka HDZ traži odgovornost. Organizacija utakmice nije u rukama MUP-a, već HNS-a.³⁶

Osim javnog komuniciranja, obrasce političkog djelovanja kao oblika javnog iskazivanja vlasti ljevice prema problemima suvremenoga hrvatskog nogometa detektiram pred kraj mandata. Riječ je o podizanju optužnice USKOK-a protiv braće Mamić za gospodarske malverzacije i organizirani kriminal i izmjena Zakona o Sportu kojim je preustrojen način glasovanja u županijskim skupštinama te je onemogućeno da osobe s kaznenom prošlosti obnašaju dužnost u HNS-u. S obzirom da većina od osuđenih članova HNS-a ima kaznenu prijavu zbog korupcije i gospodarskih malverzacija, zaključujem kako je ostvareno političko djelovanje prema rješavanju spomenutih problema koji su smatrani primarnim. Iako se i to političko djelovanje može gledati u jeku predizborne kampanje, ono je otvorilo novo područje

³⁵ <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/hrvatska/1942029/ostojic-porucio-predsjednici-gospodja-je-trebala-staviti-ogledalo-ispred-sebe-i-govoriti-sama-sebi/>

³⁶ <https://slobodnadalmacija.hr/sport/domaci-nogomet/clanak/id/276579/vlada-i-predsjednica-traze-odlucnu-reakciju-karamarko-zelim-vjerovati-da-je-to-bio-huliganski-ispad-ostojic-kriv-je-hns-podruznica-hdz-a>

borbe i dovelo do promjene percepcije javnosti o najvećim problemima suvremenoga hrvatskog nogometa. To je ponajviše potaknuto selektivnim pristupom obilježenim relativiziranjem nasilja i ekstremizma navijačkih skupina te naglašavanjem problema korupcije, kriminala i gospodarskih malverzacija pri čemu je konflikt ostao dominantna odrednica odnosa prema nogometu.

Na parlamentarnim izborima 2015. dolazi do transformacije stranačkog sustava kao odraza promjena u širem društvenom kontekstu i političkoj javnosti. Tada po prvi put u sastav vlade ulazi stranka MOST s 19 mandata čime je ostvarena veća fragmentacija parlamenta te je Hrvatska dobila prvog nestranačkog premijera u povijesti. Iako je trajala svega 145 dana, u svom kratkom mandatu se u službenim priopćenjima osvrnula i osudila izraze nasilja i političkog ekstremizma na nogometnim utakmicama inzistirajući na donošenju represivnijih mjera i suradnji s policijom. Nakon ekstremističkog skandiranja na utakmici Hrvatska-Izrael u Osijeku, Vlada je reagirala oštrom i jasnom osudom čina upotrebljavajući konfliktni narativ:

*Vlada Republike Hrvatske osuđuje isticanje simbola i slogana totalitarističkih režima na sportskim borilištima kao i svaki pokušaj degradacije demokratskih vrijednosti.*³⁷

Nogometnu politiku koalijske vlade Tihomira Oreškovića opisujem kao komunikaciju bez djelovanja što je posljedica političke krize u državi u kojoj tehnička Vlada nema dovoljno ovlasti pokrenuti ikakav *policy* proces zbog čega su novi izbori postali neminovnost. Tokom obnašanja dužnosti, vlada zauzima selektivan pristup u smislu naglašavanja problema nasilja i političkog ekstremizma u odnosu na druge problema što je pak rezultat stanja moralne panike koje je izazvalo bacanje baklji u teren za vrijeme Eura 2016. zbog čega je interes javnosti bio usmjeren prema isključivo jednoj temi. Nakon spomenutih navijačkih izgređa, Vlada službenim priopćenjem iznosi jednoglasnu i žestoku osudu čina kao neprihvatljivog društvenog problema. Upravo odnos prema problemu nasilja oko kojeg je postignut jednoglasni konseznus opisujem kao komunikaciju bez djelovanja jer novi zakon nije donesen niti su izgređnici ikad uhićeni:

*Razgovarali smo o mogućnostima hitnih izmjena pojedinih odredbi Zakona o sprječavanju nereda. (...)Vlada RH najoštrije osuđuje ovaj huliganski izgreb i poslat će jasnu poruku rušiteljima međunarodnog ugleda Republike da neće biti taocem njihova primitivizma.*³⁸

³⁷ <https://vlada.gov.hr/vijesti/postujmo-dosegnute-demokratske-vrijednosti/18652>

Odnos vlade prema tuzemnom nogometu u ovom periodu opisujem kao odnos promjenjive suradnje i konflikta što je posljedica postojanja koalicijske vlade sa selektivnim pristupom nogometnoj problematici. Naime, u tih 145 dana, stranka MOST je van službenih priopćenja Vlade inzistirala na reorganizaciji HNS-a i poštivanju Zakona o sportu. Time su u prvi plan stavili problematiku odnosa HNS-a i navijača te problem klijentelizma i kriminalnih aktivnosti pojedinaca u rukovodstvu HNS-a. Pri tome nikada direktno nisu iznosili stav o postojanju organiziranog kriminala u državi. Zbog toga odnos MOST-a prema nogometu opisujem kao odnos velikog interesa i konflikta prema rukovodstvu HNS-a i suradnji s navijačima. S druge strane, generalni stav tadašnje vlade čiji su članovi u većini pripadnici HDZ-a opisujem kao odnos velikog interesa te konflikta prema navijačima i suradnji s rukovodstvom HNS-a. Selektivnost je vidljiva u tome što se HDZ primarno bavi problemom nasilja dok ostale probleme zanemaruje, a MOST s druge strane nasilje relativizira i naglašava problem klijentelizma i kriminala u nogometu bez spominjanja ostalih problema. Kao stranka u vlasti, MOST ima najviše iskaza prema nogometnoj problematici, a najviše izjava dolazi od potpredsjednika Vlade Bože Petrova i tadašnjeg ministra unutarnjih poslova Vlahe Orepića. U izjavama osuđuju nasilje, ali ga manipulativno opisuju u širem kontekstu borbe navijača i HNS-a kao rezultata širih problema tuzemnog nogometa. Pri tome ističu problem gospodarskih malverzacija i kriminala koji reflektiraju sliku čitavog društvenog i političkog konteksta života u suvremenoj Hrvatskoj:

U Hrvatskoj se u svim segmentima društva vode borbe bahatih koji su institucije podredili svojim sebičnim interesima i borba razočaranih i očajnih koji su spremni na sve. Vrijeme je za Hrvatsku u kojoj će biti zaustavljen svaki ulični razbijač ali i interesni huligan u odjelu.³⁹

Tokom kratkog mandata koalicijske vlade predsjednik HDZ-a, Tomislav Karamarko, pokazuje generalno nezanimanje za nogometnu problematiku. U malo prikupljenih izjava on komentira problem navijačkog nasilja na Euru 2016. kojeg osuđuje i opisuje kao individualan čin dok na optužbe o povezanosti i suradnji s HNS-om i Zdravkom Mamićem iznosi službeni stav kojim se distancira od spomenutih osoba. U to vrijeme odnos HNS-a i Vlade ipak generalno opisujem kao odnos suradnje. MOST nezavisnih lista karakteriziram kao

³⁸ <https://vlada.gov.hr/vijesti/vlada-republike-hrvatske-odlucna-je-sprijeciti-huliganske-izgrede-na-nogometnim-utakmicama/19171>

³⁹ <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/euro-2016-reakcije-na-utakmicu-hrvatska-ceska-i-izgred-huligana---440717.html>

najaktivniju i najmanipulativniju stranku u Vladi po pitanju nogometne problematike u odnosu na ostale subjekte analize.

Na novim izborima, HDZ pobjeđuje dok MOST ulazi u oporbu čime se mijenja i generalni stav vlade prema nogometnoj problematici. Odnos vlade Andreja Plenkovića opisujem kao odnos velikog i raznovrsnog interesa koji se svodi na komunikaciju bez političkog djelovanja baziranog na premisi o depolitizaciji sporta. U istraživanom vremenskom okviru nailazim na promjenjive obrasce suradnje s HNS-om u smislu pružanja političke podrške Davoru Šukeru i povremenog konflikta kao rezultata rada Središnjeg odbora za sport koji na temelju inspekcija kritizira izborni proces u HNS-u i izbjegavanje provođenja Zakona o sportu. Taj se odnos uz privremenu manipulaciju očitava iz premijerovih karakterističnih izjava nakon sastanka s Davorom Šukerom:

Zakon o sportu je na snazi i treba se primjenjivati u cijelosti i dosljedno za što će se brinuti Središnji ured za šport na čelu s Janicom Kostelić čime smo dali dodatni signal o važnosti ove tematike. (...) Mene zanima nogomet, sigurnost onih koji dolaze na stadione.. Vlada ili Sabor ne bira vodstva naših saveza, to su stvari koje HNS treba sam riješavati.⁴⁰

Ovakva je reakcija izazvala iznenađenje u javnosti i produbljivanje nezadovoljstva navijača koji će od predizborne kampanje na splitskoj Rivi upozoriti o važnosti nogometne problematike za društvo i buduću političku vlast. Iako pokazuje razumijevanje, premijerova nogometna politika se svodi na komunikaciju bez djelovanja. To je vidljivo iz činjenice što do današnjih dana nije donesen novi Zakon o sportu te produživanje rokova za njegovu dopunu. S druge strane, ovakav je stav pokazao različitost stava premijera i predsjednika prema vrhu HNS-a iako dolaze iz iste stranke. To objašnjavam većom nezavisnošću koju institucija predsjednika uživa u odnosu na generalne stavove stranke iz koje proizlazi. No bez obzira na manja neslaganja, politička elita desnice mijenja obrazac ponašanja i javni diskurs o nogometnoj problematici: ona sada naglašava problem nasilja, primjene Zakona o sportu te tendencije za depolitizacijom sporta. Odnos zanemarivanja je jedino prisutan prema Zdravku Mamiću i vrhu HNS-a optuženog za gospodarske malverzacije i organizirani kriminal u okviru naglašavanja neovisnosti rada sudbenih vlasti u donošenju odluka. Svoj generalni stav prema HNS-u u kojem se bazira na kritici izbornog procesa i strukturiranja Saveza je opisao ovako:

⁴⁰ <https://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/nogomet/davor-suker-i-izaslanstvo-hns-a-kod-premijera-plenkovica---468313.html>

HNS možda i jest po zakonu, ali začahuren po pitanju mogućnosti kandidature što ne smatram osobito zdravim. Vjerujem da će se HNS morati „prozračiti“ u razdoblju pred nama.⁴¹

Problem posjete, korupcije i političkog ekstremizma ne spominje u promatranom vremenskom periodu što je rezultat mirnijeg razdoblja tuzemnog nogometa obilježenog povijesnim uspjehom reprezentacije koja će naglasiti integrativne potencijale nogometa. Zbog toga će premijer i njegovi ministri nerijetko politizirati sportske uspjehe u naglašavanju homogenizirajućeg efekta nogometa i jačanja međunarodnog imidža kroz nogomet. S druge strane, problemi tuzemnog nogometa poput klijentelizma i organiziranog kriminala se nerijetko zanemaruju čime se potvrđuje teza o selektivnosti pristupa političke elite u definiranju nogometnih problema. Vidljivo je kako vodeći politički akteri desnice provode generalnu politiku depolitizacije sporta kojim se bave tek kad problemi eskaliraju u obliku moralne panike koje izazivaju. HDZ je pokazao veći interes u svom mandatu od SDP-a dok je u njihovo vrijeme dovršena transformacija „pučkih vragova“ s navijača na Zdravka Mamića i HNS. U istraživanju su pronađeni svi obrasci međuodnosa nogometa i politike osim nezanimanja. Problem koji je trenutno aktualan je pitanje izgradnje nacionalnog stadiona i infrastrukture oko kojeg je postignut konsenzus, no do danas po tom pitanju nije ništa postignuto niti pokrenuto nekakvo političko djelovanje.

- **Oporba**

Na temelju prikupljenih izjava zaključujem kako u promatranom vremenskom periodu oporba ne pokazuje veliko zanimanje za nogometnu problematiku. Pri tome dvije vodeće hrvatske stranke, HDZ i SDP, manipuliraju nogometnom problematikom ne bi li je iskoristili za iznošenje kritike vladajućih i prikazivanju istih kao nesposobnih u rješavanju tih problema. U oporbi ljevica i desnica pokazuju generalno nezanimanje za nogometnu problematiku u svrhu prikupljanja političkih poena. Oglašavaju se isključivo u situacijama moralne panike kao što je iscertavanje kukastog križa na Poljudu ili nakon napada na Janicu Kostelić 2016. Kao iznimku i najaktivnije govornike iz oporbe o nogometnoj problematici ističem pripadnike stranke MOST. Ova je stranka dala više izjava od svih drugih oporbenih stranaka zajedno. Od njih najviše izjava o nogometu davaju Božo Petrov, Nikola Grmoja i Maro Kristić koji naglašavaju probleme klijentelizma, nepoštivanja zakona i političkog

⁴¹ <https://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/nogomet/plenkovic-ostro-kritizirao-izborni-proces-za-predsjednika-hns-a---500749.html>

jednomylja u kontekstu sukoba HNS-a i navijača. Time zapravo nastavljaju s istom politikom iz prethodnog razdoblja samo s manjim utjecajem nego prije. Njihov odnos prema nogometu opisujem kao odnos suradnje s navijačima i konflikta s HNS-om uz manipulaciju nogometnom problematikom za povećanje političke popularnosti kao posljedice toga što stranka i sama vuče korijene iz Dalmacije odakle im je većina birača. Iz svega zaključujem kako se političari MOST-a nastoje kroz nogometnu problematiku politički pozicionirati i privući navijačku populaciju na svoju stranu naglašavajući dezintegrativne potencijale nogometa. Kroz takvu podjelu temelje svoj politički uspjeh i nastoje se približiti nezainteresiranom i neodlučnom dijelu biračkog tijela. Zbog takve su ih (populističke) politike i sami navijači nerijetko puta upozoravali što je došlo do izražaja u prešutnom prihvaćanju Šukera kao novog predsjednika Saveza na zajedničkom sastanku nakon niza izjava u kojima pozivaju na njegovu ostavku. Osim kao populistički nastrojenu stranku, opisujem ih kao puritance koji u prvi plan stavljaju moral prilikom naglašavanja nogometne problematike. Generalni stav prema nogometnoj problematici i njegovim *pučkim vragovima* u javnosti u današnje vrijeme je sumirao Nikola Grmoja, tajnik stranke MOST prilikom intervjua za N1 televiziju:

*Ovdje je pitanje općeg nepovjerenja u HNS, u činjenicu da se Zakon o sportu ne provodi i da većina ima članske iskaznice HDZ-a. Da ste prije pet godina rekli nešto protiv vodstva HNS-a bili biste detektirani kao protivnici hrvatskog nogometa, ali su se stvari promijenile zahvaljujući navijačima.*⁴²

Osim konfliktne retorike, pripadnici stranke MOST se vode politikom javne komunikacije bez političkog djelovanja i selektivnosti u smislu relativiziranja nasilja i navijačkih ekscesa i naglašavanja problema korupcije i klijentelizma. Pri tome iznose generalni stav koji je potvrđen u samom istraživanju o političkim elitama koji su refleksija stanja u hrvatskom nogometu, a ne njegovo rješenje čime postaju i refleksija širih društvenih problema u kontekstu nogometa kao ogledala društva. Kao jedina stranka oporbe koja je politički djelovala na području nogometne problematiku ističem Hrvatsku Narodnu Stranku i Srđana Gjurkovića koji su se zalagali i lobirali za donošenje Zakona o sportu. U trenutku pisanja ovog rada ističem kako je situacija identična: SDP kao vodeća oporbena stranka u parlamentu pokazuje generalno nezanimanje za nogometnu problematiku potvrđujući kako

⁴² <http://hr.n1info.com/Vijesti/a182707/Nikola-Grmoja-u-Tocki-na-tjedan.html>

političke elite na vlasti pokazuju veći interes za probleme u nogometu u odnosu na oporbu s iznimkom stranke MOST.

- **Lokalna vlast**

- a) Zagreb**

U analizi odnosa lokalne vlasti prema problemima suvremenoga hrvatskog nogometa kao subjekte analize uzimam javne iskaze gradonačelnika dva najveća grada, Zagreba i Splita iz koje potječu i dva najtrofejnija i najpopularnija kluba koja okupljaju oko sebe većinu navijača u Hrvatskoj. Također, zbog često korištenog regionalnog rascjepa Sjever-Jug, ova se dva grada smatraju uporištima različitih ideja i svjetonazora oko funkcioniranja tuzemnog nogometa i njegovih problema. U Zagrebu je predmet analize Milan Bandić koji je u čitavom vremenskom periodu obnašao dužnost gradonačelnika što ga čini najdugovječnijim političarom u analizi. To je razlog prikupljanja velikog broja izjava o nogometnoj problematici u odnosu na druge subjekte analize. No, ako uzmemo u obzir čitav vremenski period unutar kojeg su izjave prikupljane, zaključujem kako se interes Milana Bandića prema nogometnoj problematici temelji na premisi o depolitizaciji sporta i zanemarivanju njegovih problema kao oblika manipulacije nogometnom problematikom. Ta je manipulacija očita u retorici Milana Bandića koji o nogometu, baš kao i o većini drugih tema, ne priča puno te ga prikazuje kao nešto što nije od njegova užeg interesa. S druge strane, u okviru privatno-javnog partnerstva ostvaruje suradnju s nogometnim vrhom u svrhu zadovoljenja partikularnih interesa na štetu općeg dobra. Općenito izbjegava razgovore s novinarima a kad priča koristi se kratkim izrazima i narodnim frazama kojima često vječno izbjegava dati točan odgovor ili valjane podatke:

*Poruka svim sportskim djelatnicima je da se više služe sportskim riječnikom, a manje političkim. Grad Zagreb pomaže svim svojim klubovima pa tako i Dinamu koji je njegov ponos! Ja imam hajdučko srce i dinamovu dušu!*⁴³

Osim dominantne manipulacije, u odnosu Milana Bandića prema nogometnoj problematici detektiram promjenjive obrasce suradnje s političkim vrhom u osudi političkog ekstremizma i nasilja te tijesne i uske suradnje sa Zdravkom Mamićem s povremenim konfliktom oko ulaganja u stadion i zanemarivanjem nakon podizanja optužnica protiv njega. Do uhićenja i bijega u BiH, Bandić i Mamić su gajili prijateljske odnose što je vidljivo iz toga

⁴³ <https://www.tportal.hr/sport/clanak/bandic-progovorio-o-uplatama-dinamu-i-optuzbama-mamica-20121114>

da je Grad Zagreb najveći sponzor i donator Dinama, Bandić njegov počasni predsjednik dok je Dinamo jedini nogometni klub koji je prekršio statut kluba i izrazio javnu potporu jednom političaru. Po svemu nabrojanom, dominantan obrazac odnosa nogometa i politike na lokalnoj razini u Zagrebu opisujem kao odnos dominantne suradnje i međusobne manipulacije radi vlastitih interesa sa elementima povremenog konflikta i ignoriranja. Glavni predmet spora s Mamićem ali i cjelokupnoj javnosti je sponzoriranje Dinama i ulaganje u maksimirski stadion oko čega će Bandić najviše javno komunicirati. Ono će doći do izražaja nakon što Dinamo u sudskoj tužbi od Holdinga dobije 15 milijuna kuna odštete te priznanja o izravnom financiranju održavanja stadiona od strane Bandića prilikom gostovanja u emisiji *Nedjeljom u dva*:

*Dinamo je nacionalni simbol i gradski zaštitni znak. U najboljim je danima dobivao 21 milijun kuna za održavanje. Neka Mamić radi svoj posao, ja ću svoj i neću se miješati u njegov posao. Zašto bih ja tražio istragu o tome je li Dinamo neprofitna udruga?*⁴⁴

Iako će nakon davanja intervjua izazvati interes šire javnosti, državna vlast po pitanju sumnjivog javnog financiranja nikad nije pokrenula istragu. Gradonačelnik će u istražnom zatvoru završiti zbog optužbi o gospodarskom kriminalu dok je Mamić optužen i osuđen zbog utaje poreza i izvlačenja novca iz Dinama. Osim pitanja nacionalnog stadiona i potencijalnih gospodarskih malverzacija te obrisa organiziranog kriminala, Bandić će izazvati interes šire javnosti poticanjem izgradnje kampa za reprezentaciju na Sveticama koje su izazvale moralnu paniku na lokalnoj razini što ga je dovelo u konflikt s udrugama civilnog društva, lokalnim ogrankom HDZ-a, gradskim strankama pa čak i Crkvom. Po pitanju Svetica posebno je sporno bilo davanje zemlje u koncesiju potpuno besplatno od čega dio zemlje pripada Crkvi, a ostatak se smatra prostorom od javnog interesa za lokalno stanovništvo. Nakon osnivanja inicijative, organiziranja prosvjeda te pokrenute USKOK-ove istrage za gospodarski kriminal Bandić je od projekta odustao. Ovaj projekt služi kao odličan primjer faraonskog načina vladanja u kojem politička elita reflektira šire društvene probleme i njegov je glavni uzročnik o čemu svjedoči intervju Milana Bandića za Radio 101 iz 2014.:

*Vlast je ozakonila to da mogu nekome pogodovati, a ako ja radim na bazi zakona, a projekt po pola plate HNS i FIFA, koga sam ja to linčovao? Novac će uplatiti HNS, a ne porezni obveznici Što se tiče rekreativaca više ih je meni ispred kuće nego tamo na Sveticama.*⁴⁵

⁴⁴ <https://www.index.hr/sport/clanak/Nervozni-Bandic-mucao-o-Dinamu-Svoj-novac-dijelim-kako-hocu!/700660.aspx>

No bez obzira na istragu za gospodarski kriminal Bandić nikada nije osuđen. U svojem javnom iskazivanju pokazuje selektivan pristup u naglašavanju problema infrastrukture prema kojem pokazuje interes da ga riješi u suradnji s državnim vlastima i Dinamom te navijačkog nasilja i političkog ekstremizma koje oštro osuđuje kao društvenih devijacija i izraza manjka organizacijskih i sigurnosnih sposobnosti gradskih službi. Po pitanju stadiona javno komunicira o njegovoj važnosti bez konkretnog rješenja za njegovu realizaciju:

Hrvatska reprezentacija je i dalje bez suvremenog stadiona. Projekt sigurno ide, samo čekam odobrenje državnih vlasti a Maksimir je gotova priča. (...) Da Dinamovci mirno spavaju zasad ću im reći kako navijam za to da stadion ostane tamo gdje je a koliki i kakav će odrediti struka u suradnji s željama Dinama.⁴⁶

O ostalim problemima rijetko govori pri čemu se koristi manipulacijama u kojima naglašava potrebu depolitizacije sporta i zanemarivanja nogometnih tema kao društveno nebitnih. Isti je stav zauzeo i u okviru posljednje predizborne kampanja u kojoj se nijednom nije osvrnuo na situaciju u hrvatskom nogometu za razliku od svih svojih kandidata.

a) Split

U analizi sadržaja javnih iskaza lokalne vlasti u Splitu koristim javne izjave i istupe gradonačelnika grada Splita. U proučavanom periodu tu su funkciju obnašala tri pojedinca iz tri različite političke stranke: Željko Kerum (HGS), Ivo Baldasar (SDP) i Andro Krstulović-Opara (HDZ). Iz prikupljenih izjava zaključujem kako postoji velik i raznovrstan interes prema nogometnoj problematici kao važnog političkog pitanja koji utječe na popularnost i promidžbu lokalne vlasti u Splitu. Taj se interes opisuje kao komunikacija bez djelovanja jer na izmjenu i dopunu Zakona o sportu i Zakona o sprječavanju nereda donesenih u uzetom vremenskom okviru političke elite iz Splita nisu doprinijele u njihovom donošenju, na direktan ili indirektan način iako se po broju prikupljenih izjava o nogometu ističu kao najaktivniji političari. Pristup problemima suvremenoga hrvatskog nogometa definiram kao selektivan u smislu naglašavanja i jednostrane osude problema nasilja i političkog ekstremizma te zanemarivanja ostalih problema tuzemnog nogometa. Kao glavni i temeljni problem tuzemnog hrvatskog nogometa politički akteri ističu sukob HNS-a i navijača o kojem

⁴⁵ <https://www.index.hr/sport/clanak/Bandic-ima-plan-Prilagodit-cu-natjecaje-zbog-Svetica-a-reprezentacija-ce-se-pripremati-na-Sljemenu!/720846.aspx>

⁴⁶ <https://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/nogomet/gdje-ce-dinamo-igrati-u-buducnosti-bandic-prebacio-lopticu-na-klub-rjesenje-se-nazire---568976.html%C5%BE>

je prikupljena većina javnih iskaza. Na lokalnoj razini, gradonačelnici u većini izjava komentiraju financijsku i upravljačku situaciju u Hajduku kao posljedicu činjenice što je Grad Split i dalje većinski vlasnik kluba te problem centralizacije utakmica reprezentacije i političkog jednogumlja u HNS-u kao posljedice neprovođenja Zakona o sportu. Problemi posjete, infrastrukture, organiziranog kriminala i gospodarskih malverzacija se ne spominju. S obzirom na prikupljenu i analiziranu građu, zaključujem kako je odnos nogometa i politike na lokalnoj razini u Splitu promjenjiv odnos suradnje, konflikta i manipulacije uz postojanje velikog interesa i zanimanja za nogometnu problematiku. Manipulacija nogometnom problematikom i sukobom HNS-a i navijača te regionalnim rascjepom je osobito prisutna u obliku predizborne kampanje Željka Keruma i Andre Krstulovića Opare:

*Napadnuti smo u Zagrebu jer smo puštali i pjevali hajdučke i dalmatinske pjesme. Prvo su nam počeli prijetiti a onda nas i fizički napali jer smo Dalmatinci!*⁴⁷

*Moj stav je odavno jasan, ja sam za apsolutnu i neodgodivu provedbu Zakona o športu. Mafiji u HNS-u su dani odbrojani!*⁴⁸

Po završetku izbora, interes za rješavanjem tih problema slabi dok manipulaciju zamjenjuje obrazac suradnje i konflikta uz povremenu slabu manipulaciju pred nove izbore. Tako mandat Željka Keruma opisujem kroz promjenjiv odnosa nogometa i politike koji je započeo konfliktom s navijačima zbog navodnog nepotizma i klijentelizma u upravljačkim strukturama Hajduka te kasnije suradnje u vidu davanju kredita za spašavanje Hajduka od bankrota nakon prosvjeda ispred zgrade Gradske uprave i legitimiranju udruge „Naš Hajduk“ u organiziranju demokratskih izbora za Nadzorni Odbor Hajduka. Na optužbe o nesposobnosti i navodnom klijentelizmu u Hajduku odgovara manipulativnim prikazivanjem građanskog neposluha kao političkog ekstremizma i prikazivanju neistomišljenika kao protivnika hrvatskih nacionalnih interesa. Dotiče se problema nasilja i političkog ekstremizma bez spominjanja ostalih problema a upečaljiv je zaključak kako je Hajduk najteži od svih problema u gradu:

⁴⁷ <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/crna-kronika/clanak/id/23528/kerum-nakon-tucnjave-u-zagrebu-tri-puta-me-roknulo.-jos-mi-se-manta>

⁴⁸ <https://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/486834/kad-ste-zadnji-put-bili-u-beogradu-kod-tadica-kandidatima-za-splitskog-gradonacelnika-ponudili-smo-da-si-meusobno-postave-dva-pitanja-neki-su-bili-jako-mastoviti>

Ja vam pružam ruku pomirenja i ispričavam se što sam vas nazvao „urbanim jugoslavenima“. Pa što da u Nadzornom odboru sjedi mesar? I ja sam strojar pa sam postao gradonačelnik. Glavni je cilj izbjegavanje upadanja u stečaj uz zadržavanje konkurentnosti.⁴⁹

Njegov nasljednik, Ivo Baldasar iz SDP-a, pokazuje manji interes u odnosu na ostale predstavnike lokalne vlasti u ovom istraživanju što je vidljivo iz manjeg broja prikupljenih izjava. Time smatram kako je potvrđena teza o manjem interesu ljevice za nogometnu problematiku u odnosu na desno orijentirane političare u Hrvatskoj. U javnom iskazivanju je fokusiran na problem sukoba HNS-a i navijača uz oštru osudu nasilja i političkog ekstremizma eskaliranog u vrijeme njegova mandata koji su relativizirani kao posljedice te borbe. Time je ostvarena manipulacija nogometnom problematikom u svrhu prikupljanja političke popularnosti i popravljivanja imidža:

Svi smo svjesni dubokih anomalija u hrvatskom nogometu i nepravde koja često boli, ali ništa ne može biti povod ili alibi za nasilje. Apeliram na aktere nogometa i politike da pridonesu smirivanju tenzija i ne dopuste bacanje ljage na grad.⁵⁰

Odnos Ive Baldasara prema nogometnoj problematici opisujem i kao komunikaciju bez djelovanja što je došlo do izražaja nakon neodigravanja derbija na Maksimiru i prosvjeda u Splitu kojim se tražilo donošenje Zakona o sportu. Iako ga je službeno podržao, tadašnji gradonačelnik nije poduzeo nikakvu konkretnu mjeru kojom bi potvrdio izneseno stajalište. Zbog toga zaključujem kako je njegov odnos manipulativan prema problemima tuzemnog nogometa uz prisutne obrasce konflikta s HNS-om zbog zanemarivanja Splita u smislu organiziranja utakmica i kandidature za međunarodna natjecanja te suradnje s navijačima i udrugama civilnog društva u smislu davanja novog mandata udruzi „Naš Hajduk“ za upravljanje klubom i inzistiranja na provođenju Zakona o sportu.

Do današnjih dana funkciju gradonačelnika u Splitu obnaša Andro Krstulović-Opara čiji je interes za nogometnu problematiku osjetno opao nakon izbora zbog čega zaključujem kako je njegov obrazac ponašanja odnos komunikacije bez djelovanja i manipulacije sukoba navijača i HNS-a u svrhu popravljivanja političkog imidža. Osuđuje nasilje i politički ekstremizam te se zalaže za provedbu Zakona o sportu te mu se nogometna politika u javnom

⁴⁹ <https://slobodnadalmacija.hr/sport/hajduk/clanak/id/77173/kerum-nudi-ruku-pomirenja-torcida-ne-odustaje-od-kodeksa>

⁵⁰ <http://hr.n1info.com/Vijesti/a127625/Ivo-Baldasar-osudio-napad-na-Mamica-i-Prodanovica-Narusava-se-ugled-Splita.html>

komuniciranju iznenađujuće preklapa s iskazima Ive Baldasara. Takvo odstupanje je pokazatelj kako na lokalnoj razini lokalna pitanja i pripadnost igraju veću ulogu od općih nacionalnih interesa u smislu samopromidžbe i prikupljanja glasova. No, organiziranje utakmice na Poljudu u okviru predizborne kampanje za predsjedničke izbore ipak potvrđuju obrazac manipulacije problematikom i komunikacije bez djelovanja te selektivnosti pristupa problemima ovisno o kontekstu koji se želi stvoriti.

5. ZAKLJUČAK

Na temelju prikupljenih javnih iskaza i analize sadržaja zaključujem kako u suvremenom hrvatskom nogometu postoji veliki interes mnogih vodećih političkih aktera prema nogometu i njegovim problemima u. Taj odnos opisujem kao selektivan u generalnom smislu da se neki problemi naglašavaju, dok se drugi zanemaruju. Gledajući ponaosob, selektivnost se očituje i u različitom pristupu problematike političke ljevice i desnice, oporbe i odabranih zastupnika te lokalne, državne i drugih oblika vlasti. To temeljim na količini danih izjava o nogometu u odnosu na druge teme svakodnevne politike ili druge sportove čime se potvrđuje njegov društveni fenomen. Spomenuta se selektivnost odnosi prije svega na političkom instrumentaliziranju sportskih uspjeha koji se prikazuju kao uspjesi državne politike kako bi dodali „simbolički sjaj neadekvatnoj unutrašnjoj politici po pitanju rješavanja velikih društvenih problema poput nezaposlenosti ili kriminala“ (Giulianotti, 2008: 324). To se pak očituje u upotrebi termina „sportska nacija“ i broja naslovnih strana novina i uvodnih priloga televizijskih informativnih emisija posvećenih nogometnoj tematici. S druge strane, taj interes jako opada kada je u pitanju odnos vodećih političkih elita prema nogometnim problemima i negativnim trendovima domaćeg nogometa. Stoga analiza međuodnosa nogometa i politike u Hrvatskoj iz kuta političkih aktera više ukazuje na dezintegrativne potencijale nogometa i oštru polarizaciju te sukobe koji se radikaliziraju na nogometnim stadionima nego na integrativne potencijale nogometa. U tom smislu, većina javnih iskaza političkih aktera je usmjerena na potrebu za depolitizacijom nogometa i ne miješanjem u njegove probleme. Stoga zaključujem kako je odnos domaće politike prema tuzemnom nogometu odnos promjenjive manipulacije, konflikta i potpunog zanemarivanja. Odnos konflikta i zanemarivanja se uočava prilikom odnosa politike prema nogometnim problemima, dok je promjenjiva manipulacija očita prilikom politiziranja sportskih uspjeha.

Iz javnog iskazivanja o nogometu od strane političkih dužnosnika u Hrvatskoj zaključujem kako se kao društveni problemi nogometa ističu i politiziraju navijačko nasilje, politički ekstremizam te korupcija s obzirom da je oko njih postignut konsenzus svih političkih elita u promatranom vremenskom okviru. Riječ je o teškoćama koje su priznate kao

takve, osudama događaja, detektiranju *pučkih vragova* i potrebe za njihovim procesuiranjem i rješavanjem. S druge strane, ostali problemi poput slabe posjete ili loše infrastrukture te gospodarskih malverzacija smatram sportskim problemima s povremenim zastranjivanjem u društvenu dimenziju. Infrastruktura je tako postala kratkotrajan društveni problem po završetku Svjetskog prvenstva oko kojeg je postignut javni konsenzus no ništa do danas po tom pitanju nije poduzeto. Ostali problemi, poput slabe posjete pripisuju se sportskim razlozima konkurentnosti i kvalitete lige te ekonomskim u smislu gospodarskih malverzacija koje do danas nije procesuirala spora i neadekvatna sudbena vlast na koju vodećih politički akteri po tom pitanju prebacuju odgovornost. S druge strane, borba HNS- navijači je problem koji neprestalno varira između dvije kategorije te je „podruštenjen“ eskalacijom navijačkih izgređa na međunarodnim utakmicama što će izazvati moralnu paniku u domaćoj javnosti, ali i privući interes međunarodnih medija. Upravo će oni igrati ključnu ulogu u promjeni određenja *pučkih vragova* s tradicionalnih anti-sistemskih navijačkih skupina na rukovodstvo HNS-a. S druge strane, akt neodigravanja najvećeg hrvatskog derbija i organiziranje masovnog prosvjeda koji je doveo do političkog pritiska i na kraju izmjene zakona zadovoljava sve kategorije zbog kojih ga možemo smatrati društvenim.

Nadalje, u analizi sadržaja onoga što je rečeno i učinjeno vidljivo je kako se politički interes i generalno politika prema nogometu svodi na komunikaciju bez djelovanja. Kao prilog tome govori činjenica da su u uzetom vremenskom okviru donesena dva prijedloga zakonske izmjene od kojih se recentni Zakon o Sportu iz 2015. još i dalje nije u potpunosti implementirao. Ta je statistika još poraznija kad se uzme u odnosu na veliki interes i sveukupan broj javnih iskaza političara prema nogometu u Hrvatskoj. Svojim zanemarivanjem ili relativiziranjem dozvoljavaju njegovu daljnju eskalaciju te su refleksija nogometnih problema a ne njegovo rješenje. Time su potvrđena stajališta prethodnih znanstvenih radova o političarima kao važnom uzroku teškoća u nogometu i društvu. S obzirom na to da je veći broj iskaza prikupljen od strane članova HDZ-a zaključujem kako je interes osobito prisutan kod desnice nego kod ljevice za koju je važno uočiti kako se u javnom diskursu odmiče od potpune političke instrumentalizacije prema depolitizaciji sporta. U odnosu na rukovodstvo HNS-a, detektiran je odnos suradnje desnice i nogometa po pitanju odabira članova županijskih skupština i financiranja predizbornih kampanja, manipulacije u svrhu prikupljanja političkih poena te povremenog konflikta koji se prelijeva u današnje nezanimanje za temu. Time se približava diskursu ljevice i centra koji se ne koriste nogometom za širenje svoje propagande i svjetonazora. To su dokazali i premijer i

predsjednik u mandatu SDP-a koji su često relativizirali nogometnu problematiku smatrajući ih trivijalnim temama kojima nije mjesto u visokoj politici. Na taj su način pridonijeli komunikaciji bez djelovanja, eskalaciji problema tokom svog mandata te selektivnosti pristupa u naglašavanju jednih problema u odnosu na druge. U tom odnosu pronađeni su obrasci odnosa konflikta te slabe manipulacije i suradnje uz početno nezanimanje koje je izbljedio do današnjih dana. Osim političke desnice, zaključujem kako je interes za nogometnu problematiku osobito prisutan i kod lokalne vlasti što je povezano s činjenicom da su klubovi i dalje javno financirani te odnos prema lokalnom nogometu može biti presudan za osvajanje izbora. Na taj zaključak upućuje analiza izjava pred lokalne izbore 2009. i 2017., u kojima su se svi izabrani kandidati koristili nogometnom retorikom u svrhu prikupljanja političkih bodova. Pri tome su splitski kandidati naglašavali sukob navijača i HNS-a te probleme korupcije i klijentelizam dok je zagrebački gradonačelnik odbijao komentirati i pokazao nezanimanje za tu tematiku. U poziciji vlasti, većinom su orijentirani na rješavanje financijskih i upravljačkih problema te jednostrano osuđuju nasilje i politički ekstremizam.

Na temelju proučene građe iznosim i kako je potvrđena teza o selektivnom pristupu u kojem se neki problemi ističu, a neki ne. Jedini problem koji se jednostrano uvijek osuđuje je navijačko nasilje koje je ostalo tradicionalni *pučki vrug* nogometa. Selektivnost pristupa HDZ-a je vidljiva kroz naglašavanje nasilja, zanemarivanje korupcije i relativiziranja političkog ekstremizma, osobito kod institucije predsjednika, u oporbi ili u sklopu koalicijske vlade. Do promjene javnog iskazivanja dolazi nakon navijačkih ekscesa i ulaska stranke MOST u vlast što će promijeniti javni diskurs. Ta se promjena u smislu HDZ-a očituje u potpunom osuđivanju političkog ekstremizma, no problem klijentelističkih odnosa sa HNS-om i dalje ostaje njihova „rak rana“. Upravo je MOST stranka koja je najviše pažnje i konkretnog djelovanja posvetila implementaciji Zakona o Sportu i upozoravajući na generalne probleme nogometa. S druge strane, SDP je tokom svog mandata bio usmjeren na gospodarske malverzacije, korupciju i klijentelizam s povremenim relativiziranjem nasilja u diskursu sukoba navijači-HNS i političkog ekstremizma koji je time pokazao kako je problem ekstremizma problem cjelokupnog društva i nemogućnosti da se oko njega postigne konsenzus. No svojim, zanemarivanjem su pokazali nepoznavanje teme, nesposobnost da te probleme riješe čime su postali odraz tih problema i vlastite učinkovitosti što je rezultiralo porazima na posljednja dva izbora. Lokalna vlast je usmjerena na osuđivanje nasilja i političkog ekstremizma dok se selektivnost očituje u tome što zagrebački gradonačelnik negira koruptivne radnje u vezi poslovanja Grada Zagreba i Dinama te favorizira HNS u

odnosu na splitske gradonačelnike koji su pokazali istu povezanost s lokalnim sredinama stajući na stranu navijača optužujući HNS kao krivca za većinu problema.

Iz navedenog je vidljivo kako hrvatski nogomet nije ušao u svoju post-modernu fazu što se potvrđuje kroz nemogućnost klubova da se privatiziraju zbog čega financijski ovise o prodaji igrala i ne mogu riješiti svoje osnovne egzistencijalne probleme za koje politika nije zainteresirana da ih riješi.

Na kraju, sam način i metoda pristupa i rješavanja problema suvremenoga hrvatskog nogometa mnogo govori o hrvatskom društvu i politici generalno. Iz njihova odnosa provlači se zaključak kako se isključivo koriste homogenizirajućim potencijalima nogometa u smislu manipuliranja sportskim uspjesima, dok problemi koji antagoniziraju i pooštavaju društvene sukobe bivaju zanemareni ili svedeni na „mrtvo slovo na papiru“. To upućuje na dublje probleme i krizu hrvatske političke elite u kojoj se politika svodi isključivo na *politics* i zadovoljenje partikularnih interesa u odnosu na slabu ili nepostojeću javnu politiku koja nije u mogućnosti riješiti goruće probleme u društvu. Time možemo reći kako su hrvatski politički akteri *office-seeking* i *interest-seeking* političari koji zanemaruju *policy* dimenziju i ne fokusiraju se na rješavanje problema kako u nogometu, tako i u hrvatskom društvu općenit. *Polity* dimenzija potvrđuje kako desnica voli koristiti nogomet u svrhu potvrđivanja uspjeha i nadmoći nacije, društva i sustava u odnosu na konfliktnu ljevicu koja naglašava dezintegrativne potencijale i nogomet smatra temom od trivijalne važnosti. Ono što je zajedničko svim razinama i vstama vlasti i ideologija u Hrvatskoj je nemogućnost i nevoljkost za rješavanje temeljnih problema tuzemnog nogometa. Prema tome nogomet u Hrvatskoj zauzima ulogu refleksije politike u njenoj nesposobnosti da riješi osnovne društvene probleme koji se iz nogometnog svijeta mogu preliti i u svakodnevni kontekst: problem klijentelizima se iz sfere HNS-a može pronaći u različitim oblicima državne vlasti i javne uprave, slaba posjeta odgovara niskoj izlaznosti na izbore, dok se problem infrastrukture može metaforički odnositi na slabu institucionalnu strukturu i zakonodavan okvir u Hrvatskoj. Na taj način se potvrđuje već davno ustanovljena teza o nogometu kao „zrcalu“ i metafori za čitavo društvo. Tek bi se promjenom odnosa vodećih političkih aktera prema nogometu i njihovim konkretnim djelovanjem u svrhu općeg interesa mogli efikasno rješavati problemi najvažnije „sporedne stvari na svijetu“, ali i hrvatskog društva u cijelosti.

5. LITERATURA

A) KNJIGE I ZNANSTVENI ČLANCI:

1. Bartoluci, Sunčica. (2013) *Uloga vrhunskog sporta u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj: usporedba devedesetih i dvijetisućitih*, doktorska disertacija obranjena na Filozofskom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013.
2. Bartoluci, Sunčica, Perasović, Benjamin. „Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu“, *Sociologija i prostor*, vol. 45, br. 1, (175), 2007.
3. Bodin, Dominique, Robene, Luc, Heas Stephane. *Sport i nasilje u Europi*, Zagreb: Knjiga trgovina, 2007.
4. Cohen, Louis, Lawrence Manion, Keith Morrison. *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb: Naklada Slap, 2002.
5. Corbetta, Piergiorgo. *Social Research: Theory, Methods and Techniques*. London: Sage Publications, 2012.
6. Forrest, David. „The threat to football from betting-related corruption“, *International Journal of Sports Science*, vol. 7, br.2., 2012.
7. Franičević, Vojmir. „Politička i moralna tranzicija u prvom desetljeću tranzicije u Hrvatskoj“, *Politička misao*, sv. 39, br.1, 2002.
8. Giulianotti, Richard. *Sport – kritička sociologija*. Prijevod Sanja Stijović Mučković. Beograd: Clio, 2008.
9. Globan, Tomislav, Jagers, Ed. „Multiple ownership, collusion and unusual result patterns in soccer, Contemporary economic policy“, *Western Economic Association International*, vol. 37., br. 2, 2018.

10. Hague, Rod, Harrop, Martin, Breslin, Shaun. *Komparativna vladavina i politika*. Zagreb: Fakultet Političkih Znanosti, 2001.
11. Henjak, Andrija. „Stranačka identifikacija i granice stranačke mobilizacije u Hrvatskoj nakon 2000. godine“, *Političke perspektive*, vol 1., br 1., 2011.
12. Henjak, Andrija. „Nose li parlamentarni izbori 2015. i 2016. godine promjenu političkih rascjepa u Hrvatskoj?“, *Društvena istraživanja*, vol 27., br. 3, 2018., Johan
13. Huizinga, Johan. *Homo ludens – o podrijetlu kulture u igri*. Zagreb: Matica hrvatska, 1970.
14. Kustec Lipicer, Simona, Maksuti, Alem. „Odnos politike i sporta u perspektivi teorijskih analiza u politologiji“, *Anali Hrvatskog politološkog društva*, (7) godište 7., 2010.
15. Lalić, Dražen, Mustapić, Marko. „Istraživanja društvenih problema: bijele mrlje na sociološkoj mapi Hrvatske“, *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar*, Zagreb, Hrvatska. (38) 3-4, 2007.
16. Lalić, Dražen. „Je li hrvatski nogomet mrtav i može li se oživjeti?“, *Političke analize*, Zagreb godište I., br.4, 2010.
17. Lalić, Dražen, Biti, Ozren. „Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj“, *Politička misao*, Zagreb sv. XLV., br.3-4, 2008.
18. Lalić, Dražen. *Nogomet i politika: Povijest i suvremenost međuodnosa u Hrvatskoj*. Zagreb: Fraktura, 2018.
19. Lamza Posavec, Vesna. *Kvantitativne metode istraživanja: anketa i analiza sadržaja*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2011.
20. Mandić, Srna. „Socijalni programi, društveni problemi i osnaživanje utjecaja javnosti“, *Revija za socijalnu politiku*, Zagreb. (11) 2, 2004.
21. Mester, J., ur. (1995) *Images of Sport in the World. Conference Proceedings*. Köln: Deutsche Sportschule
22. Meyer, Thomas. *Transformacija političkog*. Zagreb: Politička kultura, 2013.
23. Miculinić, Ana. „Valovi demokratizacije i korupcija: Kvantitativni uvid u razinu korupcije u svijetu“ *Mali levijatan*, Zagreb. (5) 1, 2018.

24. Mustapić Marko, Perasović Benjamin. „Social supporters in the context of Croatian sociology; Research perspectives 20 years later“, *Institute of Social Sciences Ivo Pilar*, Zagreb. (45) 2, 2013.
25. Perasović, Benjamin. „Mistifikacije subkultura u Hrvatskoj“, *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar*, Zagreb, 2004.
26. Petak, Z. „Pojmovnik“, *Hrvatska i komparativna javna uprava*, Zagreb. (9) 1, 2009.
- Prpić, Ivan, Puhovski Žarko. *Leksikon temeljnih pojmova politike. Abeceda demokracije*, Zagreb: Školska knjiga, 1990.
27. Širinić, Danijela. „Što je kakvoća demokracije i kako se mjeri?“, *Političke analize*, Zagreb. (2) 7, 2011.
28. Tkalac-Verčić, Ana/Čorić-Sinčić, Dubravka/ Pološki-Vokić Nina. *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P., 2010.
29. Vrcan, Srđan. *Nogomet-politika-nasilje*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2003.
30. Zakošek, Nenad. *Politički sustav Hrvatske*, Zagreb: Politička Misao, 2002.

B) INTERNET:

<http://arhiva.nacional.hr/clanak/99251/kosor-poostrila-zakon-o-navijacima-kaznjavamo-divljake-koji-ne-vole-nikog>, pristupljeno 20.07.2019.

<http://arhiva.nacional.hr/clanak/39864/6-razloga-mamiceve-zahvale-sanaderu>, pristupljeno 30.07.2019.

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/predsjednica-progovorila-o-spornoj-proslavi-rodjendana-zdravko-mamic-je-organizirao-razne-vecere-za-mene---495784.html>, pristupljeno 15.7.2019.

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/euro-2016-reakcije-na-utakmicu-hrvatska-ceska-i-izgred-huligana---440717.html>, pristupljeno 22.7.2019.

<https://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/nogomet/davor-suker-i-izaslanstvo-hns-a-kod-premijera-plenkovica---468313.html>, pristupljeno 22.7.2019.

<https://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/nogomet/plenkovic-ostro-kritizirao-izborni-proces-za-predsjednika-hns-a---500749.html>, pristupljeno 26.7.2019.

<http://hr.n1info.com/Sport-Klub/Nogomet/a11990/Josipovic-komentirao-stanje-u-hrvatskom-nogometu.html>, pristupljeno 20.07.2019.

<http://hr.n1info.com/Vijesti/a182707/Nikola-Grmoja-u-Tocki-na-tjedan.html>, pristupljeno 25.7.2019.

<http://hr.n1info.com/Vijesti/a20675/Zbog-pitanja-o-Mamicu-prekinuta-presica-Grabar-Kitarovic.html>, pristupljeno 22.7.2019.

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/zdravko-mamic-izgubio-na-sudu-od-srbina-krvavih-ocnjaka-zeljka-jovanovica/936178.aspx>, pristupljeno 22.7.2019.

<https://www.index.hr/sport/clanak/Ako-sestre-Williams-igraju-finale-Wimbledona-onda-mogu-Lokomotiva-i-Dinamo-prvu-ligu/674247.aspx>, pristupljeno 28.7.2019

<https://www.index.hr/sport/clanak/Dossier-Lokomotiva-Kako-se-financira-klub-bez-sponzora-navijaca-i-transfera/671892.aspx>, pristupljeno 14.7.2019.

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovako-je-kolinda-goorila-2014-godine-necu-se-baviti-nogometom-ljudi-u-hrvatskoj-su-gladni/900810.aspx>, pristupljeno 28.7.2019.

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/Grabar-Kitarovic-o-neodigranom-derbiju-Moramo-vratiti-dostojanstvo-na-sportske-terene/785740.aspx>, pristupljeno 16.7.2019.

<https://www.jutarnji.hr/sport/nogomet/kolinda-grabar-kitarovic-zelim-dosljednu-primjenu-zakona-o-sportu.-nogomet-se-ne-igra-samo-zbog-novca-prodaje-igraca-i-uglednika-u-lozama/5416779/>, pristupljeno 19.7.2019.

<https://www.jutarnji.hr/sport/nogomet/video-josipovic-za-jutarnji-ocito-je-da-su-utakmice-namjestene-a-to-radi-organizirani-kriminal/2133405/>, pristupljeno 22.7.2019.

<https://www.jutarnji.hr/sport/pismo-vlade-platiniju-neprihvatljivo-je-da-hns-za-sve-optuzuje-vladu-rh/1201697/>, pristupljeno 21.7.2019.

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/afeta-offside-agic-i-jos-cetvorica-priznali-namjestanje/2042817/>, pristupljeno 22.7.2019.

<https://www.jutarnji.hr/sport/otkrivena-pupcana-vrpca-dinamo-od-lokomotive-dvapat-kupio-brozovica-i-platio-cak-18-milijuna-kn/932012/>, pristupljeno 24.7.2019.

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/kosor-mamic-nije-zasticeni-gradanin.-vrijeme-da-oni-koji-imaju-veliki-novac-placaju-poreze/2121162/>, pristupljeno 16.7.2019.

<https://www.nacional.hr/iz-bandicevih-fondova-pola-kase-dinama/>, pristupljeno 23.7.2019.

<https://net.hr/sport/na-rubu-sporta/tucnjava-navijaca-u-slavonskom-brodu-policija-razdvajala-sukobljene-strane/>, pristupljeno 30.7.2019.

http://www.nogometplus.net/index.php/domaci_nogomet/gledanost-ht-prve-lige-za-koga-se-oni-loptaju/, pristupljeno 1.8.2019.

<https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/hrvatska/1942029/ostojic-porucio-predsjednici-gospodja-je-trebala-staviti-ogledalo-ispred-sebe-i-govoriti-sama-sebi/>, pristupljeno 16.7.2019.

<https://slobodnadalmacija.hr/sport/domaci-nogomet/clanak/id/276579/vlada-i-predsjednica-traze-odlucnu-reakciju-karamarko-zelim-vjerovati-da-je-to-bio-huliganski-ispad-ostojic-kriv-je-hns-podruznica-hdz-a>, pristupljeno 16.7.2019.

<https://sportske.jutarnji.hr/nogomet/hnl/poljud-ukleti-stadion-da-smo-igrali-protiv-andore-i-malte-ta-prica-bi-pala-u-vodu/4302180/>, pristupljeno 28.7.2019.

<https://www.vecernji.hr/sport/jovanovic-nogomet-je-najzagadjeniji-segment-drustva-355489>, pristupljeno 16.7.2019.

<https://www.vecernji.hr/sport/ja-sam-bog-nogometne-struke-814687>, pristupljeno 22.7.2019.

<https://www.vecernji.hr/sport/josipovic-porucio-hns-u-zbog-vase-se-politike-na-huligane-gleda-sa-simpatijom-974747>, pristupljeno 15.7.2019.

<https://www.vecernji.hr/vijesti/pogrijesila-sam-kad-sam-ih-nazvala-orjunasima-trebalo-ih-je-nazvati-teroristima-1096597>, pristupljeno 20.07.2019.

C) DOKUMENTI:

Statut Hrvatskog nogometnog saveza, <https://hns-cff.hr/files/documents/118/Statut%2030042019.pdf>, pristupljeno 15.7.2019.

Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu, s Konačnim prijedlogom zakona, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2015/230%20sjednica%20Vlade/230%20-%209a.pdf>, pristupljeno 15.7.2019.

Poštujmo dosegnute demokratske vrijednosti, <https://vlada.gov.hr/vijesti/postujmo-dosegnute-demokratske-vrijednosti/18652>, pristupljeno 1.8.2019.

Vlada Republike Hrvatske odlučna je spriječiti huliganske izgrede na nogometnim utakmicama, <https://vlada.gov.hr/vijesti/vlada-republike-hrvatske-odlucna-je-sprijeciti-huliganske-izgrede-na-nogometnim-utakmicama/19171>, pristupljeno 4.8.2019

Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima, <https://www.zakon.hr/z/445/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-nereda-na-%C5%A1portskim-natjecanjima>, pristupljeno 30.7.2019.

Sažetak

Diplomski rad koji je fokusiran na analizi sadržaja javnih iskaza vodećih političara ili onih koji su na vlasti o suvremenoj nogometnoj problematici. Na to me potaknuo nedostatak znanstvenih radova o ovoj temi i želja za promjenom u hrvatskom nogometu. Analizom znanstvene literature i svakodnevnog praćenja događaja i sadržaja iz medija odlučio sam detektirati koji su temeljni problemi tuzemnog nogometa i kako na njih reagira političko rukovodstvo. Korištena je metoda kvalitativne analize sadržaja na temelju koje sam svoje teze dokazivao analizom izjava, službenih priopćenja i svakog oblika javne komunikacije te kodiranjem i analizom strukturiranih i polustrukturiranih intervjua s političkim akterima i korištenjem primarnih i sekundarnih izvora literature. Zahvaljujući metodologiji sam analizirao i definirao javne iskaze i način komuniciranja i odnošenja lokalne i državne vlasti prema hrvatskom nogometu kroz institucije predsjednika, premijera i gradonačelnika te zaključio kako je prisutan veliki interes prema nogometnoj problematici, ali više je baziran na komuniciranju nego djelovanju kroz javne politike ili konkretne odluke. Interes je osobito prisutan kod desnice više nego kod ljevice te se odnos vodećih političkih aktera može opisati kao selektivan u smislu da se neki problemi ističu dok se drugi potpuno zanemaruju. Iz svega navedenog provlači se zaključak kako je u hrvatskom tuzemnom nogometu prisutan raznovrstan odnos politike prema nogometu osim nezanimanja čime se potvrđuje važnost koju nogomet ima u hrvatskom društvu i javnom mnijenju. Ovo istraživanje je pomoglo razmrsiti i objasniti kompleksan svijet međudnosa nogometa i politike u kontekstu hrvatskog društva te može poslužiti kao putokaz i temelj za daljnja istraživanja u svrhu rješavanja i detektiranja tih problema.

Ključne riječi: politika, nogomet, politički akteri, problem, nogometni problemi, hrvatski nogomet, međudnos, javno komuniciranje

Summary

This master's thesis is focused on the analysis of content of public statements by leading politicians or those in power on the topic of contemporary problems of soccer in Croatia. The main reason for choosing this theme is the lack of scientific work on the subject and a personal desire to change the situation in domestic Croatian soccer. I have detected the main fundamental problems of domestic soccer and the behavioral patterns of political leadership in Croatia based on the analysis of scientific literature and daily monitoring of events and media content on the subject. Methodology used in this master's thesis is the qualitative analysis of content on which I proved my thesis by analyzing statements, official announcements and every form of public communication used by the politicians, conducting and analyzing structured and semi-structured interviews with political actors and by using primary and secondary literature. With the help of methodology I have analyzed and defined a way that leading political actors in Croatia communicate and relate towards domestic soccer and its problems. The conclusion is that there is a great interest in football issues between all political actors, but it is mostly based on communication rather than concrete political action on issues. That interest is especially present with the right-wing politicians in comparison with the ones on the political left and it can be described as selective meaning that some problems are asserted, while the other ones are completely overlooked in the public. From all the above, my conclusion is that I found diverse and different patterns of relations between domestic politics and soccer in Croatia except lack of interest meaning that soccer is one of the main topics in Croatian society and public opinion. This research has helped to unravel and explain the complex world of the interplay between football and politics in the context of Croatian society, and can serve as a guide and basis for further research in addressing, detecting and solving these issues.

Key words: politics, soccer, politicians, political actors, problems, soccer problems, Croatian soccer, domestic Croatian soccer, interplay, public communication